

Analiza poreznih oaza na primjeru Paname

Muštra Borić, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:042218>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-17**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

**Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij Poslovna ekonomija – smjer
Financije**

ANALIZA POREZNIH OAZA NA PRIMJERU PANAME

Diplomski rad

Martina Muštra Borić

Zagreb, lipanj, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

**Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij Poslovna ekonomija – smjer
Financije**

**ANALIZA POREZNIH OAZA NA PRIMJERU PANAME
ANALYSIS OF TAX HAVENS ON THE EXAMPLE OF
PANAMA**

Diplomski rad

Martina Muštra Borić, 0067580034

Mentor: prof. dr. sc. , Nika Šimurina

Zagreb, lipanj, 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad / seminarski rad / prijava teme diplomskog rada isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada / prijave teme nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog izvora te da nijedan dio rada / prijave teme ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada / prijave teme nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

M. Muntić

(vlastoručni potpis studenta)

Zagreb, 20. 2. 2023.
(mjesto i datum)

STATEMENT ON THE ACADEMIC INTEGRITY

I hereby declare and confirm by my signature that the final thesis is the sole result of my own work based on my research and relies on the published literature, as shown in the listed notes and bibliography.

I declare that no part of the thesis has been written in an unauthorized manner, i.e., it is not transcribed from the non-cited work, and that no part of the thesis infringes any of the copyrights.

I also declare that no part of the thesis has been used for any other work in any other higher education, scientific or educational institution.

M. Muntić

(personal signature of the student)

Zagreb, 20. 02. 2023.
(place and date)

SAŽETAK

Osnovna zadaća ovog diplomskog rada je analizirati porezne oaze s naglaskom na istraživanje Paname kao porezne oaze te analizirati aferu Panama Papers. Rad se sastoji od pet poglavlja, a za potrebe pisanja podaci su prikupljeni iz različitih sekundarnih izvora te su korištene metode deskripcije, analize, povijesna metoda, deduktivna metoda i metoda kompilacije. U svrhu boljeg razumijevanja rada, detaljno je analiziran i pojam porezne evazije koji je usko vezan uz samu temu. Također, teoretski su razrađene i porezne oaze, njihova temeljna obilježja te način poslovanja u njima. Drugi dio rada je posvećen prikazu Paname kao porezne oaze, njene povijesne pozadine te njene medijske eksponiranosti 2016. godine kada se dogodila aferu Panama Papers. Često se porezne oaze povezuje s obavljanjem ilegalnih aktivnosti pa tako i ova aferu otkriva nemoralan način poslovanja u njima. Dolazi se do zaključka kako je potrebno postrožiti regulaciju i kontrolu nad poslovanjem poreznih oaza te povećati transparentnost njihova poslovanja. Ključnu ulogu u tome imaju razne međunarodne organizacije poput MMF-a, OECD-a, FATF-a i Svjetske banke.

Ključne riječi: porezi, porezna evazija, porezne oaze, Panamski dokumenti, OECD

ABSTRACT

The main purpose of this paper is to analyze tax havens with an emphasis on the research of Panama as a tax haven and to analyze the Panama Papers affair. The paper consists of five chapters, and for the purposes of writing, data was collected from different secondary sources and methods of description, analysis, historical method, deductive method and compilation method were used. In order to better understand the topic, the concept of tax evasion, which is closely related to the topic itself, was analyzed in detail. Also, tax havens, their basic characteristics and the way of doing business in them are theoretically elaborated. The second part of the paper is devoted to the presentation of Panama as a tax haven, its historical background and its media exposure in 2016, when the Panama Papers affair took place. Tax havens are often associated with illegal activities, so this affair also reveals an immoral way of doing business in them. The conclusion is that it is necessary to tighten regulation and control over tax havens and increase the transparency of their operations. A key role in this have different international organizations such as IMF, OECD, FATF and the World Bank.

Key words: taxes, tax evasion, tax havens, Panama Papers, OECD

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja	1
1.3. Struktura i sadržaj rada	1
2. OSNOVNA OBILJEŽJA POREZNE EVAZIJE	3
2.1. Pojam i obilježja porezne evazije	3
2.2. Vrste porezne evazije.....	4
2.2.1. Pojam i obilježja nezakonite porezne evazije.....	5
2.2.2. Pojam i obilježja zakonite porezne evazije	5
2.3. Učinci porezne evazije u svijetu.....	7
3. OSNOVNA OBILJEŽJA POREZNIH OAZA	9
3.1. Povijest poreznih oaza	9
3.1.1. Borba OECD-a protiv poreznih oaza	11
3.2. Vrste poreznih oaza	12
3.3. Poslovanje u poreznim oazama	13
3.3.1. Temeljne karakteristike poreznih oaza.....	15
3.3.2. Oblici korištenja poreznih oaza	16
3.3.3. Prednosti i nedostaci poslovanja u poreznim oazama.....	20
4. PANAMA KAO POREZNA OAZA.....	23
4.1. Povijesna pozadina Paname kao poreznog raja.....	23
4.1.1. Povijesna pozadina 1910. do 1970.....	23
4.1.2. Povijesna pozadina od 1970. do danas.....	24
4.2. Čimbenici koji Panamu čine poreznom oazom.....	25
4.2.1. Karakteristike gospodarstva Paname	26
4.2.2. Obilježja poreznog sustava Paname.....	28
4.2.3. Karakteristike zaklada privatnog interesa	30
4.3. Financijska privatnost	31
4.4. Svjetska afera Panama Papers	32
4.4.1. Povijesna pozadina prije afere Panama Papers.....	32
4.4.2. Osnovna obilježja tvrtke Mossack Fonseca	34
4.4.3. Statistički podaci afere Panama Papers.....	35
4.4.4. Sudionici u Panamskim dokumentima.....	38
4.4.5. Utjecaj afere Panama Papers na svijet	41
ZAKLJUČAK	42
POPIS LITERATURE.....	44
POPIS GRAFOVA.....	50
POPIS TABLICA.....	50
POPIS SLIKA.....	50

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet kojim se ovaj rad bavi su porezne oaze i poslovanje u njima te njihova analiza na primjeru Paname. Porezi su najvažniji javni prihod svake države, stoga su česti predmet analiza. No, s obzirom da je to oblik prisilnog davanja koji države nameću poreznim obveznicima, dolazi do otpora u plaćanju poreza. Porezni obveznici su se još od nastanka poreza borili protiv njihovog plaćanja, posebno na međunarodnoj razini gdje obveznici imaju mogućnost izbjegavanja plaćanja poreza tako što iskorištavaju različitosti poreznih sustava drugih država. Tako je došlo do pojave poreznih oaza u kojima se plaća vrlo malo poreza ili se porez ne plaća uopće. Cilj ovog diplomskog rada je analizirati porezne oaze s naglaskom na istraživanje Paname kao porezne oaze. Također, cilj je analizirati i aferu Panama Papers te uključenost hrvatskih subjekata u istu.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Za potrebe rada podaci su prikupljeni iz različitih sekundarnih izvora, kao što su stručni i znanstveni članci i časopisi, stručne knjige i ostali radovi. U svrhu pripreme rada korištena je metoda deskripcije pomoću koje su opisane sve činjenice i pojmovi vezani uz temu. Povijesnom metodom je prikazana povijesna pozadina poreznih oaza. Metodom analize su složeni pojmovi raščlanjeni na jednostavnije dijelove i elemente, a deduktivnom metodom su iz općih zaključaka izvedeni posebni i pojedinačni. Također, s obzirom da je istraživanje bazirano na dosadašnjim istraživanjima, korištena je i metoda kompilacije.

1.3. Struktura i sadržaj rada

Rad se sastoji od pet poglavlja. U prvom poglavlju, odnosno u uvodnom dijelu rada nalaze se predmet i cilj rada, korišteni izvori i metode prikupljanja te sadržaj i struktura rada gdje je

sažeto prikazan koncept i struktura ovog rada. U drugom poglavlju se prikazuju osnovna obilježja porezne evazije, kao pojma usko vezanog uz same porezne oaze. Na kraju tog poglavlja objašnjavaju se učinci koje porezna evazija ima u svijetu. U poglavlju „Osnovna obilježja poreznih oaza” analiziraju se osnovna obilježja poreznih oaza, njihova povijest, vrste te poslovanje u njima te prednosti i nedostaci takvog poslovanja. U sljedećem poglavlju se prikazuje Panama kao porezno utočište i analizira i istražuje afera Panama Papers te uključenost hrvatskih subjekata u tu aferu. U zaključku rada objedinjava se sve napisano u prethodnim poglavljima.

2. OSNOVNA OBILJEŽJA POREZNE EVAZIJE

2.1. Pojam i obilježja porezne evazije

Riječ evazija potječe od latinskog glagola evadere (evasio) što znači bježanje, odnosno izbjegavanje. Stoga se porezna evazija može definirati kao izbjegavanje plaćanja poreza. To je postupak kojim se želi umanjiti ili izbjeći plaćanje poreza, odnosno to su radnje koje porezni obveznik provodi kako bi izbjegao plaćanje poreza (Svilanović, 2019).

Porezna evazija, poput poreza, postoji od pojave prvih zajednica, odnosno civilizacija. „Vjerojatno ne postoji porez koji se kroz ljudsku povijest nije pokušao izbjeći. Adam Smith je tvrdio kako će se porezna evazija javljati sve dok postoji opća sumnja u mnoge nepotrebne rashode i velika zloupotreba javnih prihoda“ (Bejaković, 2000).

Može se reći da je porezna evazija zapravo reakcija pojedinaca na nametnute mu obveze. Poznati engleski književnik Jonathan Swift je na primjeru carinjenja svile i vina pokazao kako kada je riječ o porezima, dva puta dva ne daju četiri, nego uvijek manje od četiri. Ovaj učinak se naziva “Swiftow jedan puta jedan”. Ako se porezno opterećenje poveća za 50%, neće se ubrati 50% više poreza, nego manje, a to je rezultat većeg otpora plaćanju poreza pri sve većem poreznom opterećenju. Porezni obveznici su zakonski dužni plaćati svoje porezne obveze. Međutim, pojedinci kako bi izbjegli plaćanje istih, uslijed nezadovoljstva visinom poreza, nezadovoljstva poreznim sustavima, upotrebom javnih prihoda, odnosno zbog prisilnog nametanja poreza u poreznom sustavu, podliježu evaziji. Neka od istraživanja ukazuju na činjenicu kako su ljudi koji dobiju kvalitetnije proizvode i usluge spremniji na plaćanje poreza. S druge strane, osobe koje su nezadovoljne s kvalitetom ponuđenih javnih dobara i usluga i oni pojedinci koji imaju nizak porezni moral su manje skloni plaćati porez, i skloniji su poreznoj evaziji i takozvanom „švercanju“ (Grgić, 2019). Stoga se prilikom plaćanja poreza često spominje pojam porezni moral. „Pod njim se podrazumijeva društvena svijest i ekonomska spremnost poreznog obveznika da poštuje porezne obveze i da u skladu s poreznim zakonom redovito i u potpunosti podmiruje svoje novčane obveze prema državi“ (Spudić, 2017). Spremnost na plaćanje poreza ovisi o tome kakvo je osobno mišljenje poreznih obveznika vezano uz plaćanje poreza, koja je to visina porezne obveze, kakva je preraspodjela poreznog tereta, kakva je općenito društvena klima, za što će se potrošiti sredstva prikupljena

oporezivanjem te o dodatnim troškovima koje ima porezni obveznik vezano uz podmirivanje svoje porezne obveze. Porezni moral će biti veći ako porezni obveznici vjeruju da je porezni teret pravedno i ravnomjerno raspoređen unutar društva te da će tako prikupljena sredstva biti potrošena na one javne rashode koji će njima omogućiti bolji život (sigurnost, naprednije zdravstveno osiguranje, izdašnije mirovine, kvalitetniji obrazovni sustav, bolje uređenje itd.) (Balog, Lešić, 2021).

Porez uz koji se najčešće veže pojam porezne evazije je porez na dohodak. Drugim riječima, kod poreznih obveznika postoji veći otpor kod ovakvog, direktnog oporezivanja jer oni smatraju da se država time upliće u njihov privatan život. S druge strane, kada je riječ o posrednim, odnosno indirektnim porezima, kao što je PDV, ne postoji toliki otpor s obzirom da ljudi nemaju osjećaj plaćanja poreza zbog njegove uključenosti u cijenu proizvoda. Tu je riječ o takozvanom plaćanju poreza “pod anestezijom” (Grgić, 2019).

No, važno je spomenuti kako „zbog porezne evazije dolazi do smanjenja ukupnih prikupljenih poreza te je država prisiljena smanjiti svoje dugoročne investicije kako bi sanirala štetu nastalu zbog poreznih neplatiša. Pojednostavljeno, umjesto da država ulaže u razvoj, ona mora popravljati štetu pa zato vrijedi tvrdnja da su porezni neplatiše uzročnici većeg siromaštva današnjih i budućih „urednih“ poreznih obveznika“ (Grgić, 2019). Pojedinci koji podliježu poreznoj evaziji ne vode računa o ekonomskim interesima cjelokupne zajednice. Poduzimajući poreznu evaziju oni štete državi i smanjuju mogućnost postizanja općih interesa zajednice zbog nedostatka sredstava. Porezna evazija zapravo dovodi do povećanja ekonomske koristi za pojedinca, a smanjenja za cijelu zajednicu. Gubitak se može vidjeti kroz smanjenu mogućnost financiranja javnih želja i potreba te kroz povećan porezni pritisak koji može rezultirati gospodarskom neaktivnošću.

2.2. Vrste porezne evazije

Porezna evazija se dijeli na zakonitu ili dopuštenu (engl. tax avoidance) te nezakonitu ili nedopuštenu (engl. tax evasion) poreznu evaziju (Grgić, 2019). U nastavku će biti detaljnije opisane te dvije vrste porezne evazije.

2.2.1. Pojam i obilježja nezakonite porezne evazije

Do nezakonite porezne evazije dolazi kada porezni obveznik izbjegavajući platiti porez dođe u sukob s zakonom i izloži se sankcijama (Pilić, 2020). Razlikujemo dvije vrste nezakonite porezne evazije, porezna utaja ili defraudacija poreza i krijumčarenje, odnosno šverc (Jelčić, 2001).

Porezna utaja je oblik nezakonite porezne evazije kod kojega porezni obveznik prijavljuje samo djelomično ili uopće ne prijavljuje određene činjenice relevantne za utvrđivanje njegove porezne obveze (Jelčić, 2001). Kao primjer djelomične porezne utaje se može navesti porezni obveznik koji je ugostitelj koji od svog ukupnog dnevnog prometa prijavljuje samo jedan dio, kako bi smanjio svoje porezno opterećenje. Za razliku od toga kod potpune porezne utaje, on od ukupnog dnevnog prometa ne prijavljuje ništa. Također, oblici porezne utaje su dvostruko vođenje poslovnih knjiga, rad na crno te plaćanje u naturi ili protuuslugom. Ukoliko se potpuna ili djelomična porezna utaja otkrije, porezni obveznik će snositi posljedice u obliku visoke novčane kazne, zatvorske kazne, oduzimanja određene imovine ili utajenog iznosa, zabrane daljnjeg obavljanja djelatnosti ili kombinacije više različitih kazni. Porezna utaja najčešće se povezuje s izbjegavanjem plaćanja neposrednih ili izravnih poreza među koje spadaju porez na dobit i poreza na dohodak (Baltić, 2021).

Krijumčarenje se odnosi na nezakonito izbjegavanje plaćanja neizravnih poreza, kao što su porezi na promet i carine. Najčešće je tu riječ o krijumčarenju robe preko granice, odnosno krijumčarenju cigareta, alkohola i slično (Grgić, Šimović, 2019).

2.2.2. Pojam i obilježja zakonite porezne evazije

Zakonita evazija predstavlja izbjegavanje plaćanja poreza, no prilikom toga, porezni obveznik ne dolazi u sukob sa zakonom ili drugim propisima. To zapravo znači da će u nekim određenim slučajevima porezni obveznik nekažnjeno, odnosno bez bojazni od primjene sankcija, moći izbjeći plaćanje poreza (Jelčić, 2001). Zakonita porezna evazija može biti namjeravana i nenamjeravana. Prema Jelčić (2001) namjeravana zakonita porezna evazija postoji kada porezni obveznik izvršava neke radnje ili propuštanja sa ciljem izbjegavanja plaćanja poreza. S druge

strane, nenamjeravana zakonita porezna evazija se događa kada je porezna evazija samo usputna posljedica određenih radnji poreznog obveznika koje on poduzima bez želje da dođe do evazije. Kao primjer se može navesti ako se potrošač cigareta odrekne pušenja iz zdravstvenih razloga. On na taj način izbjegava plaćanje poreza na promet cigareta, ali njegova namjera u tom slučaju nije izbjegavanje plaćanja poreza. John Maynard Keynes je rekao kako je zakonito izbjegavanje plaćanja poreza jedini intelektualni posao koji donosi neku nagradu. Prema Mahović-Komljenović (2009) zakonita ili dopuštena porezna evazija može biti rezultat:

a) Pronalaženja takozvanih "rupa" u zakonskim propisima. Porezni obveznici uz pomoć poreznih savjetnika, nastoje pronaći i iskoristiti određene manjkavosti i nedorečenosti u zakonima. Takve manjkavosti se najčešće javljaju prilikom ubiranja jednokratnih poreza ili kod uvođenja novih poreznih oblika.

b) Promjene mjesta prebivališta ili uobičajenog boravišta ili sjedišta obavljanja gospodarske djelatnosti poreznih obveznika, odnosno takozvani porezni bijeg (engl. tax flight). To se događa zbog postojanja različitih poreznih stopa koje se implementiraju na istu visinu porezne osnovice u nekim gradovima ili dijelovima zemlje. Također, porezni obveznik može svoju gospodarsku djelatnost početi obavljati u inozemstvu u tzv. poreznim oazama, kao što je Monaco, Cipar, Lichtenstein, San Marino, Panama, Bahami.

c) Zakonom organizirane evazije, odnosno situacija kada država poreznim propisima želi proizvesti određene reakcije poreznih obveznika koje su unaprijed predviđene. Država to radi kako bi se porezne obveznike usmjerilo na odustanak od kupnje ili na kupnju nekih drugih proizvoda.

d) Smanjenje ili odustajanje od potrošnje pojedinih domaćih i stranih proizvoda kako bi se povećao izvoz ili smanjio uvoz i zaštili domaći proizvodi.

2.3. Učinci porezne evazije u svijetu

Porezna evazija može imati ozbiljne posljedice za gospodarstva diljem svijeta. Dovodi do gubitka prihoda za državu, što se negativno odražava na pružanje javnih usluga i dobara, kao što je infrastruktura, obrazovanje, zdravstvena skrb, sigurnost i prijevoz. Također, državi su potrebni porezi kako bi financirala javne rashode. Stoga ukoliko izgubi dio prihoda od poreza, može biti prisiljena zaduživati se u inozemstvu te na taj način dovesti do rasta javnog duga, ali i do smanjenja javnih investicija. Može dovesti i do nejednakosti u društvu s obzirom da dolazi do neravnomjernog plaćanja poreza, ali i do većih poreznih opterećenja za one koji plaćaju porez, ne bi li se nadoknadili gubici zbog neplaćanja poreza. U nastavku su prikazani učinci porezne evazije u svijetu pomoću grafova.

Graf 1. Troškovi porezne evazije u zemljama EU

Izvor: Izrada autora prema podacima Statista (2019)

Vidljivo je kako su najveći troškovi izbjegavanja poreza u Italiji gdje su troškovi 190,9 milijardi eura, zatim u Njemačkoj, i Francuskoj s približno 120 milijardi eura, dok iznos troška porezne evazije u Hrvatskoj iznosi 3,5 milijardi eura.

Tablica 1. Najveći pokretači porezne evazije u Latinskoj Americi i na Karibima u 2021. (milijarde \$)

Država ili teritorij	Izbjegavanje poreza	Izbjegavanje poreza	Potpuna šteta
Kajmanski otoci	45.433,30	37.699,40	83.132,70
Britanski Djevičanski otoci	4.990,20	10.405,62	15.395,82
Bermuda	2.854,20	10.882,40	13.736,60
Portoriko	-	9.230,70	9.230,70
Brazil	0	7,082	7,082
Barbados	123.7	2.823,40	2.947,10
Panama	1.733,40	516.2	2.249,60
Bahami	1.034,80	310.1	1.344,90
Curacao	113.5	914.2	1.027,70
Urugvaj	0	139.9	139.9
Belize	89.2	0	89.2
Paragvaj	0	63.5	63.5
Sveta Lucija	0	35.8	35.8

Izvor: Izrada autora prema podacima Statista (2021)

Kajmanski otoci su bili područje koje je najviše omogućilo utaju poreza u svijetu, sa više od 80 milijardi američkih dolara. Britanski Djevičanski otoci zauzeli su drugo mjesto u regiji Latinske Amerike i Kariba s gotovo 15,4 milijarde dolara štete od izbjegavanja poreza ili utaje poreza nanesene drugim zemljama diljem svijeta. Panama je na sedmom mjestu, s otprilike 2,2 milijarde dolara.

3. OSNOVNA OBILJEŽJA POREZNIH OAZA

3.1. Povijest poreznih oaza

Porezne oaze omogućavaju zakonito izbjegavanje plaćanja poreza te je to i razlog njihovog nastanka. Nastale su kako bi se poreznim obveznicima omogućilo da na legalan način izbjegnu plaćanje poreza.

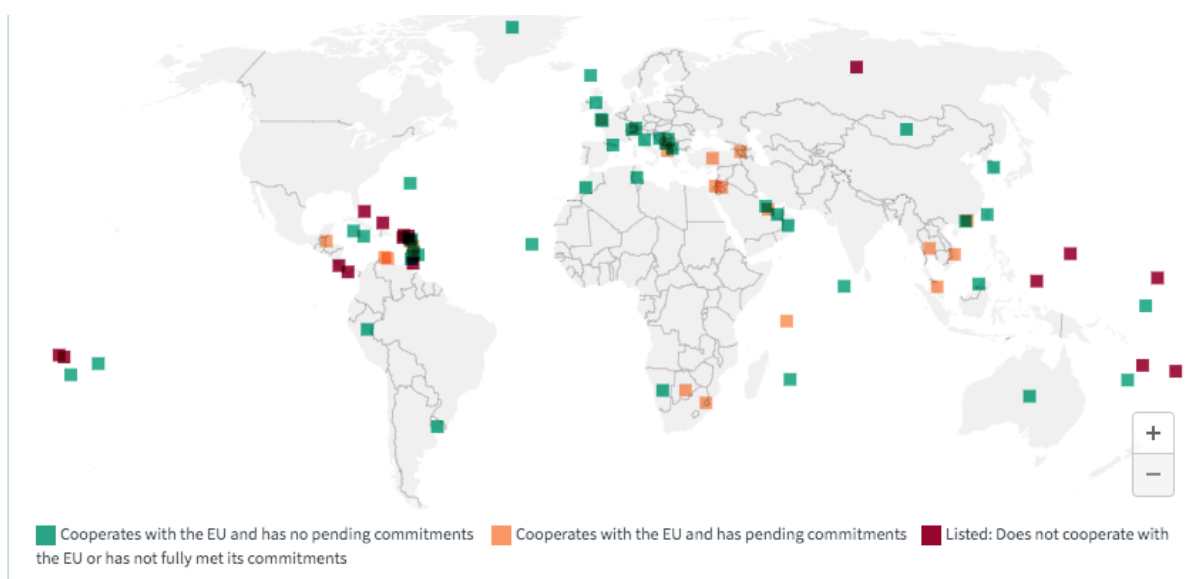
Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) je u svom izvješću 1998. definirala ključne čimbenike potrebne za definiranje poreznih oaza. Iz toga se može zaključiti kako su porezne oaze mjesta u kojima nema ili je skroz smanjeno oporezivanje, imaju stroga pravila tajnosti i druge zakone i administrativne prakse koje štite porezne obveznike od nadzora poreznih vlasti, nedostatak transparentnosti zakonodavnih, pravnih i administrativnih odredbi te nepostojanje zahtjeva za značajnom aktivnošću (OECD, 1998).

Prvi dokaz o postojanju poreznih oaza potječe iz doba Rimskog Carstva. Tada su neki porezni obveznici prelazili barbarima kako bi izbjegli porezno ropstvo. U 7. i 8. stoljeću, katolicima su islamske zemlje služile kao porezne oaze. U novije doba, kao prve porezne oaze ističu se New Jersey i Delaware. Obje države su smanjile porezni teret i olakšale pokretanje poslovnih aktivnosti kako bi privukle investitore i poduzetnike. Prekretnicu predstavlja 1920. godina, kada dolazi do snažnog rasta javnog duga te potrebe za nadoknadom štete onima koji su stradali u ratu. To je dovelo do snažnog rasta poreznog opterećenja, a time i do razvoja porezne evazije (Zucman, 2015). Kao prva faza razvoja poreznih oaza može se navesti razdoblje od kraja 19. stoljeća do 1930-ih godina. U Europi i Americi zbog visokog poreznog opterećenja i uvođenja progresivne porezne stope, dolazi do manjka prihoda za bogate pojedince koji su onda svoje bogatstvo počeli prebacivati na Bahamsko otočje koje je djelovalo kao porezna oaza. Također, ističu se Švicarska i Lihtenštajn koji su počeli nuditi razne bankovne usluge uz pogodnost čuvanja bankovne tajne te mogućnost lakog otvaranja bankovnih računa. Švicarska je bila u poziciji zadržati nisko oporezivanje s obzirom da je tijekom Prvog svjetskog rata ostala neutralna i na taj način izbjegla povećane troškove obnove infrastrukture (Spudić, 2017). Zatim nakon Drugog svjetskog rata do kraja 1960-tih je trajala druga faza razvoja kod koje se ističe

razvoj Kariba i Singapura kao poreznog raja. Kajmanski otoci 60-tih godina donose niz zakona i prihvaćaju klasični model poreznih oaza te time postaju jedno od najvećih finansijskih središta svijeta. U Panami je u 20. stoljeću donesen Zakon o potpunom oslobađanju od poreza na dohodak. Engleska Banka (engl. Bank of England) je donijela rješenje kojim je pokrenula tržište deviznih depozita izvan matičnih zemalja te tako omogućila velike novčane transakcije bez posebnog nadzora. To je doprinijelo razvitku Paname kao poreznog utočišta (Baltić, Marković, 2021).

S vremenom se broj poreznih oaza povećavao te se povećavala i imovina kojom one raspolažu. Na slici 1. se vide porezne oaze u 2023. koje ne surađuju s EU, one koje surađuju, ali imaju neke neispunjene obveze, te one koje surađuju i nemaju dospjelih obveza. Neke od zemalja koje ne surađuju s EU su Panama, Kostarika, Bahami, Engleski Djevičanski Otoci. Među zemlje koje surađuju s EU spadaju Švicarska, Andora, Kajmanski otoci, Maldivi i Lihtenštajn.

Slika 1. Popis poreznih oaza u svijetu 2023.

Izvor: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-list-of-non-cooperative-jurisdictions/> (preuzeto 25. ožujka 2023)

Međunarodna organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj je podijelila porezne oaze u tri liste s obzirom na razinu implementacije određenih zakonskih mjera u svoje sustave. To su bijela, crna i siva lista. Bijela lista prikazuje zemlje koje su usvojile dogovorene mjere u svoja zakonodavstva. Siva lista prikazuje države koje su se obvezale implementirati te mjere. Crna

lista prikazuje nekooperativne zemlje koje su odbile implementirati te mjere u svoja zakonodavstva. Na crnoj listi se 2000. godine nalazilo 35 jurisdikcija, a danas niti jedna, jer su sve države pristale na implementaciju dogovorenih mjera. Zadnje četiri navedene zemlje na listi, Malezija, Costa Rica, Filipini i Urugvaj su 2009. godine pomaknute s crne na sivu listu (Brgić, 2019).

Neke od mjera koje je propisao OECD prema Brgić (2019) su:

- veća razmjena informacija,
- davanje većih ovlasti poreznim vlastima,
- harmonizacija ovršnih režima te međusobne pomoći vezano za povrat poreznih potraživanja,
- izbjegavanje poreznih ugovora s poreznim oazama,
- jači sustav pravila izvještavanja o stranim investicijama.

3.1.1. Borba OECD-a protiv poreznih oaza

U analizi poreznih oaza važno je napomenuti kako one predstavljaju jedan od problema modernog svijeta. Gotovo sve zemlje svijeta, s obzirom na veličinu prihoda koji prikupe od poreza, žele spriječiti odljev tog novca u strane zemlje. Osim navedene liste poreznih oaza, OECD poduzima i druge mjere u borbi protiv odljeva novca u porezne oaze. Još 1970. je izradio predložak Ugovora o razmjeni informacija za porezne svrhe, no službeno je značajna 1996. godina kada su se u Lyonu sastale zemlje članice G7 i tražile razvoj mjera kojima će se suzbiti negativne posljedice poreznih oaza (Glavina, Dragičević Prtenjača, 2018). Dvije godine kasnije, OECD je izradio prvo izvješće o takozvanim „štetnim“ poreznim sustavima u kojem je dan primarni osvrt vezan uz karakteristike za identificiranje poreznih utočišta. Zatim je 2000. godine u svom izvješću kreirao spomenutu „crnu listu“ od 35 država koje su smatrane poreznim rajevima u tom trenutku. U tom izvješću nisu bile navedene države koje su sklopile ugovore kojima su se obvezale poduzeti razne reforme da se ne bi našle na listi poreznih oaza, a to su: Malta, Cipar, Bermuda, Kajmanski otoci, San Marino i Mauricijus (Sullivan, 2007). Također, uveden je takozvani „Međunarodni porezni standard“ 2004. godine. Njegov cilj je bio obvezati porezne oaze na učinkovitu razmjenu informacija vezanih uz porezna pitanja bez obzira na propise koji se referiraju na banke i klijente banaka u poreznim oazama. Formalno su sve porezne oaze prihvatile ovaj standard, no i dalje se javlja problem njegove primjene. Standard

se odvija preko TIEA-e (engl. Tax Information Exchange Agreements), odnosno preko Ugovora o međusobnoj razmjeni informacija vezanih uz porezna pitanja. Dolazi do toga da zemlje s vrlo niskim poreznim opterećenjem sklapaju ugovore o razmjeni informacija kako se ne bi našle na “crnoj listi”, no u praksi i dalje pružaju usluge uz visoku razinu anonimnosti te niska ili nikakva porezna opterećenja (Glavina, Dragičević Prtenjača, 2018). Jedan od razloga zašto se u praksi ipak malo toga napravilo, je taj što porezne oaze iako štete većini, ipak jako dobro služe takozvanoj eliti, gdje spada i velik broj političara. Česta su i uvjerenja kako financijska regulacija i porez na dobit predstavljaju zapreku slobodnom poslovanju (The GUE/NGL Group, 2017). Također, investitori podržavaju slobodu kretanja novca, s obzirom da žele imati mogućnost odabrati najbolje mjesto za svoja ulaganja bez ograničenja vezanih uz udaljenost, iznos ili vrstu investicijskog proizvoda. Ističe se i elastičnost propisa (unatoč Basel-u I i II), koji omogućavaju međunarodni optjecaj novca u tolikom volumenu i tolikom brzinom. Porezne oaze su važne i za razvoj malih gospodarstava koja ih iskorištavaju kao snažne izvore izravnih stranih ulaganja (Raposo, Mourao, 2013).

3.2. Vrste poreznih oaza

Brojne zemlje se danas smatraju poreznim oazama te pružaju razne privilegije za domaće i strane ulagače. Postoje razne vrste poreznih oaza, ali se najčešće navode sljedeće četiri (Šaljić, 1998):

1. Porezne oaze bez poreznog opterećenja (engl. no-tax haven)

Riječ je o poreznim utočištima u kojima ne postoji nikakva vrsta poreza na primitke, kao što su porez na dobit, porez na dohodak, porez na kapitalni dobitak, porez na imovinu i slično. U takvim poreznim oazama postoje jedino carine te naknade, odnosno pristojbe za poduzeća uslijed popunjavanja prijave i drugih administrativnih poslova. Prednost je to što je u njima jednostavno osnivanje poduzeća, a godišnje pristojbe ne ovise o stečenoj dobiti i zamjena su za porez na dobit. Kao primjeri takvih poreznih utočišta navode se Bahami, Bermuda te Kajmansko Otočje.

2. Porezne oaze s niskim poreznim opterećenjem (engl. low-tax haven)

U ovakvim zemljama se porez na dobit oporezuje bez obzira gdje je ta dobit ostvarena, ali po nižim poreznim stopama s obzirom na druge zemlje. Najznačajnija prednost

ovakvih poreznih oaza su ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Njima domaće kompanije mogu sniziti iznos poreza na stečene prihode u državama koje nameću visoke stope poreza, a potpisale su ugovor o dvostrukom oporezivanju. Primjer takvih zemalja su Malta, Cipar, Barbados i Britanski Djevičanski otoci.

3. Porezne oaze s poreznim opterećenjem samo na lokalne primitke

Riječ je o poreznim utočištima kod kojih se ne oporezuju primici ostvareni u inozemstvu, već dolazi do oporezivanja dohotka fizičkih osoba i dobiti pravnih osoba ostvarenih iz domaćih izvora. Posebnost ove vrste poreznih utočišta je što se mogu podijeliti u dvije kategorije. U prvu kategoriju spadaju zemlje koje dopuštaju kompanijama da poslovno djeluju na domaćem teritoriju i inozemstvu, ali oporezuju samo lokalne prihode. Primjer su Panama, Costa Rica i Hong Kong. Kod druge kategorije zemalja donosi se odluka o tome hoće li kompanija obavljati poslove na domaćem tržištu i snositi porez ili će poslovati u inozemstvu i na taj način biti oslobođena od poreznih davanja. Kao primjer mogu se navesti Irska, Gibraltar i Mauricijus.

4. Posebne porezne oaze (engl. special tax haven)

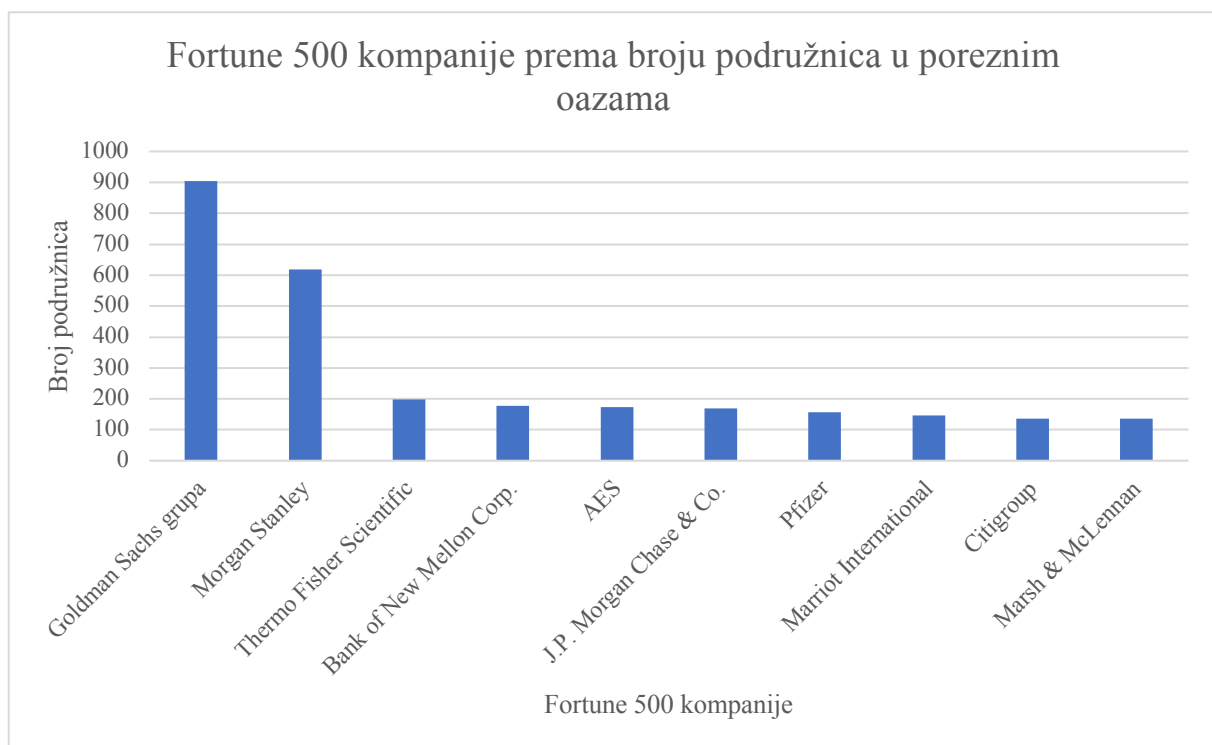
Ovakve zemlje imaju porezne sustave nalik drugima, no pružaju određene povlastice pa se stoga smatraju poreznim oazama za neke aktivnosti. Zakonodavstvo takvih zemalja omogućuje poseban tretman za određene vrste tvrtki kao što su Međunarodne poslovne kompanije (engl. International Business Company – IBC). Primjeri takvih zemalja su Austrija, Luksemburg, Švicarska, Nizozemska i SAD.

3.3. Poslovanje u poreznim oazama

Popularnost poreznih oaza je u stalnom porastu. Prema procjeni Međunarodnog Monetarnog Fonda, više od polovice ukupnog svjetskog novca prođe kroz porezne oaze i na taj način ih čini financijskim središtima. Korištenjem poreznih oaza, korporacije mogu legalno izbjeći ili minimizirati svoje porezne obveze. One imaju uređeno zakonodavstvo tako da subjektima jamče anonimnost, privatnost i zaštitu imovine, a birokracija gotovo da i ne postoji. Stoga, one privlače značajan priljev kapitala, osobito iz zemalja s visokim porezima (Nikolić, 2004).

Na grafu 2. su prikazane neke od kompanija s liste Fortune 500, koja prikazuje najveće američke kompanije prema njihovom prihodu, i broj podružnica koje imaju u poreznim oazama diljem svijeta. Gotovo 72 % kompanija s te liste upravlja podružnicama u poreznim oazama. Iako Apple ima samo tri podružnice u Irskoj i nije naveden na grafikonu, on krije najviše novca u poreznim oazama, oko 246 milijardi dolara te na taj način izbjegava plaćanje oko 76,7 milijardi dolara poreza u SAD-u (McCarthy, 2017). Na grafikonu je vidljivo kako grupacija Goldman Sachs ima najveći broj podružnica u poreznim oazama, čak njih 905. To uključuje 511 na Kajmanskim otocima (iako tvrtka tamo nema ured), 183 u Luksemburgu, 52 u Irskoj i 41 na Mauricijusu (McCarthy, 2017). Morgan Stanley se nalazi na drugom mjestu s 619 podružnica, a treća je kompanija Thermo Fisher Scientific s 199 podružnica.

Graf 2. Fortune 500 kompanije prema broju podružnica u poreznim oazama

Izvor: Izrada autora prema podacima Statista (2017)

3.3.1. Temeljne karakteristike poreznih oaza

Poreznim oazama se nazivaju zemlje koje prilagođavaju svoje porezne zakone kako bi privukle što veći strani kapital. Porezna oaza je bilo koja zemlja koja daje mogućnost subjektima da smanje svoja porezna davanja kroz korištenje *offshore* bankovnih računa, tvrtki i osiguravajućih društava (Kreković, Vretenar Cobović, 2020). Subjekti u takvom poduzetničkom okruženju imaju mogućnost jednostavnog pokretanja poduzeća i vođenja istih uz niske troškove. One ne nude samo bijeg od poreza, već bogatim pojedincima sa svojom tajnovitošću i na razne načine nude zaobilaznje zakona i drugih obveza koje proizlaze iz uživanja raznih koristi unutar neke zajednice. Primjer tih obveza su porezi, prudencijalna financijska regulacija, kazneni zakoni, zakoni o nasljeđivanju i brojni drugi (Shaxson, 2012). Riječ je o jurisdikcijama koje formiraju zakone na način da olakšaju transakcije subjektima koji nisu njihovi rezidenti (Palan, Murphy, Chavagneux, 2010).

Kao osnovna karakteristika svih poreznih oaza navodi se minimalno plaćanje ili neplaćanje poreza. Porezni obveznici u takvim zemljama mogu iskoristiti poticaje i pogodnosti koje pruža njihovo porezno zakonodavstvo. Većina poreznih oaza omogućuje takozvanu besmrtnost kompanija, odnosno nepostojanje poreza na darove i nasljedstvo pruža mogućnost jednostavnog prijenosa poduzeća na buduće generacije (Nikolić, 2004).

Kao što je već rečeno, porezne oaze omogućuju jednostavno osnivanje i vođenje kompanija. Tu se ističe liberalizirano zakonodavstvo, izostanak kontrole poslovanja, kazni i prisilnih naplata. Karakterizira ih izrazito visok stupanj diskrecije i privatnosti te gotovo nikakva regulacija i kontrola. Ne postoji zakonska obveza da se imena vlasnika poduzeća unesu u javni registar, čime oni imaju pravo na anonimnost. Isto tako, ne postoji obveza predaje izvještaja o financijskom poslovanju. Iz ovoga je vidljivo kako u takvim zemljama transparentnost poslovanja praktički ni ne postoji (Nikolić, 2004).

Važno je istaknuti i njihovu ekonomsko-političku stabilnost koja smanjuje rizičnost poslovanja u zemljama koje se smatraju poreznim oazama.

Nadalje, izrazito bitna karakteristika je razvijenost bankarstva. Jednostavno otvaranje bankovnih računa te podrška koju pruža bankovni sustav je temelj poslovanja u poreznim

oazama. Takve banke su obvezne članice SWIFT-a (engl. Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications), čime garantiraju brz i pouzdan transfer iz jedne banke u drugu. Ono što pogoduje takvom poslovanju je suvremeno virtualno internetsko bankarstvo te otvaranje virtualnih poslovnica (Nikolić, 2004).

3.3.2. Oblici korištenja poreznih oaza

Način na koji će se koristiti neka porezna oaza ovisi o samoj potrebi fizičke ili pravne osobe. Prema Šaljić (1998) postoje tri osnovna oblika korištenja poreznih oaza: *offshore* kompanije, *offshore* bankovni računi i *offshore* banke i osiguravajuća društva. Riječ *offshore* bi se mogla definirati kao mjesto koje je udaljeno od obale, odnosno tu se misli na mjesto udaljeno od matične zemlje.

1. *Offshore* kompanija

Offshore kompanija je poduzeće koje je osnovano u poreznoj oazi te donosi određene ekonomske i financijske prednosti u odnosu na poduzeće u matičnoj zemlji. „Registracija *offshore* poduzeća se obavlja brzo, obično u roku od 24 sata. *Offshore* poduzeće u Belizeu ili Nevisu se registrira u roku od sat vremena, dok registracija *offshore* poduzeća u Panami traje oko 3-4 dana. *Offshore* poduzeća za kladenje i kockanje na Internetu registriraju se u roku od 40-tak dana“ (Čeko, 2011). *Offshore* kompanije se registriraju s općom klauzulom koja im omogućava obavljanje svih zakonom dozvoljenih djelatnosti (trgovačke kompanije, uslužne kompanije, prijevoznike kompanije, holding kompanije, financijske kompanije itd.). Kod trgovačkih kompanija razlikuje se trgovina s nepovezanim subjektima gdje se trgovina obavlja direktno preko *offshore* kompanija te trgovina s povezanim subjektima gdje se *offshore* kompanije javljaju kao posrednici koji za svoje usluge istraživača tržišta uzimaju odgovarajuću proviziju. Zatim, kada se spominju prijevoznike kompanije, tu je najčešće riječ o brodarskim kompanijama koje se bave naftnom industrijom. Zemlje koje su najpogodnije za takve kompanije su Panama, Liberija, Cipar, Otok Man, Malta i Gibraltar. Holding kompanije se osnivaju u onim poreznim oazama koje imaju potpisane ugovore o izbjegavanju međunarodnog dvostrukog oporezivanja. Jedna od vrsta su i investicijske kompanije koje u ime svojih vlasnika ulažu novčana sredstva u

vrijednosne papire i bankovne depozite, izbjegavajući poreze na dividende, kamate, darove, kapitalni dobitak ili poreze na nasljedstvo u matičnoj zemlji vlasnika (Pilić, 2020). Kada je riječ o tipovima društava, najčešće se osnivaju društva s ograničenom odgovornošću (engl. Limited, Ltd.), a razlog tome je njihova pravna odijeljenost od privatne imovine osnivača. To znači, da u slučaju financijskih problema moraju odgovarati vjerovnicima samo do visine uplaćenog temeljnog kapitala. Nešto noviji tip je takozvani "Limited liability company" (LLC) koji je spoj korporacije i partnerstva. LLC ima svojstva pravne osobe i ograničenu odgovornost, no ne plaća poreze kao korporacija, već poreze plaćaju njeni članovi s obzirom na mjesto boravišta. Najpopularnije su Međunarodne poslovne kompanije (engl. International business companies, IBC). Međunarodne poslovne kompanije su oslobođene svih poreznih obveza, ali im je zabranjeno obavljati djelatnosti u jurisdikciji u kojoj su registrirane (Spudić, 2017). *Offshore* kompanije se osnivaju prvenstveno zbog manjeg poreznog opterećenja, koji vode do manjih troškova poslovanja te na taj način i veće zarade. Također, privatnost i tajnovitost podataka omogućuju pravnu zaštitu i zaštitu imovine, pogotovo u uvjetima nestabilnosti.

2. *Offshore* bankovni računi

Offshore bankarstvo se najčešće veže uz otvaranje bankovnih računa. Otvaranje takvih računa je jednostavno i u većini slučajeva moguće putem pošte bez fizičke prisutnosti osobe koja otvara račun. Razvojem elektroničkog bankarstva upravljanje računom je moguće bez putovanja u inozemstvo. Neke od glavnih prednosti za imatelje takvih računa su veći prinosi na uložena sredstva i kamate na štednju te smanjeni rizici od ekonomskih i političkih problema. Također, pojam koji se veže uz porezne oaze je takozvana bankovna tajna, koja predstavlja sporazum između banke i klijenta o tajnosti, sigurnosti i privatnosti podataka. *Offshore* banke nude različite vrste bankovnih računa, kao što su štedni račun, tekući račun, investicijski račun, anonimni račun, fiducijarni račun, račun za plemenite metale, potvrde o depozitu te račun za čuvanje. Najzastupljeniji tip računa je tekući račun, zato što pruža najviše fleksibilnosti kod upravljanja novcem. Takozvana "Eurocard" je najpoznatija kartica elektroničkog bankarstva koju izdaju *offshore* banke. Što se tiče štednog računa, kod većine je potrebna minimalna razina depozita od 2.500 US \$, a visina kamatne stope ovisi o visini pologa te vremenu držanja depozita. Današnji anonimni bankovni računi nisu u

potpunosti anonimni, s obzirom da banke moraju znati identitet vlasnika računa, ali poduzimaju korake vezano uz zaštitu identiteta. Nekada su postojali takozvani "numbered accounts" koji su se mogli otvarati bez da je poznato ime vlasnika računa. Ukoliko klijenti žele diverzificirati svoj portfelj ulaganja, imaju mogućnost otvaranja investicijskog računa s minimalnim pologom od 50.000 US \$. Fiducijarni račun otvara banka klijenta u nekoj drugoj banci u svoje ime, ali za račun klijenta, radi očuvanja njegove anonimnosti te izbjegavanja plaćanja poreza, no banka za to naplaćuje proviziju u iznosu od 0,25% glavnice. Potvrde o depozitu su jako popularne s obzirom da pružaju siguran mjesečni prihod za ulagatelja. Račun za plemenite metale je namijenjen onim investitorima koji žele trgovati plemenitim metalima, dok je račun za čuvanje zapravo sef u banci koja se nalazi u nekoj poreznoj oazi (Baltić, 2021).

3. *Offshore* banke i osiguravajuća društva

Offshore banke su banke koje se najčešće nalaze u poreznim oazama, odnosno izvan matičnih zemalja subjekata. Razlozi njihova osnivanja su smanjenje porezne stope, veća privatnost, jednostavan pristup depozitima te zaštita od financijskih i političkih nestabilnosti. Banke mogu dobiti dvije vrste dozvola. To su klasa A gdje imaju neograničenu licencu te mogu pružati sve vrste usluga i klasa B, odnosno ograničena licenca za samo određene pravne i fizičke subjekte, ali se to najčešće ne odnosi na poslovanje s domaćim stanovništvom. Što se tiče osiguravajućih društava, jedan od glavnih razloga osnivanja je neplaćanje poreza na dobit. Također, tu je i postojanje rizika koje domaća osiguravajuća društva ne osiguravaju, pa postoji potreba za dugoročnim rezerviranjem sredstava za samoosiguranje. Takve rezervacije u većini zemalja nisu porezno priznati rashod. Još jedan razlog je nemogućnost slobodnog transfera rezervacija za samoosiguranje u inozemstvo u državama s restriktivnim deviznim propisima (Šaljić, 1998).

4. Društva posebne namjene

Jedna od najbrže rastućih upotreba *offshore* financijskih centara su društva posebne namjene (engl. Special Purpose Vehicles). SPV se može definirati kao podružnica koju je osnovalo matično društvo kako bi odvojilo financijski rizik te takvo društvo nema nikakvu operativnu djelatnost. Izdavanje vrijednosnih papira osiguranih imovinom najčešća je aktivnost SPV-a. SPV, kao i matična tvrtka imaju koristi od povoljnog poreznog tretmana u poreznim oazama. Također, prednosti im pružaju i manje

restriktivni propisi za njihove aktivnosti. Što se tiče nebankarskih financijskih institucija, one SPV osnivaju kako bi iskoristile liberalnija pravila netiranja te tako smanjile kapitalne zahtjeve (IMF, 2000).

Također, postoje i razne metode za izbjegavanje plaćanja poreza kojima se koriste porezne oaze. Neke od njih su:

1. Metoda skidanja zarade (engl. Earnings stripping)

To je taktika koju koriste korporacije kako bi izbjegle više domaće poreze korištenjem kamatnih odbitaka u zemljama s nižim poreznim stopama. Većim zaduživanjem u domicilnoj zemlji ili uzajamnim kreditiranjem unutar holdinga, dolazi do manjeg zaduživanja u zemljama s nižim poreznim opterećenjem (Lukšić, 2021).

2. Metoda transfernih cijena

Postavljanjem transfernih cijena na višu ili nižu razinu dobit se može prebaciti iz zemlje s višim u one s nižim poreznim opterećenjem. Najčešće se koristi prilikom kupnje i prodaje nematerijalne imovine poput patenata, autorskih dijela, istraživanja i razvoja, kod kojih je teško odrediti tržišnu vrijednost (Lukšić, 2021). „U svrhu ispravnog prikazivanja dohotka, cijene proizvoda i usluga koje se razmjenjuju između povezanih poduzeća, trebale bi biti jednake kao i kod nepovezanih društava. Spuštanjem cijena proizvoda i usluga koje se prodaju od strane poduzeća majke i podružnica u nadležnostima sa visokom stopom poreza i tako podižući cijenu kupovine, može se premješati profit“ (Gavrić, 2019).

3. Metoda izbjegavanja plaćanja poreza u domicilnoj zemlji

Moguća je i izravna kupnja dionica i obveznica u inozemstvu te polaganje novca na inozemne bankovne račune, na način da se domaćim vlastima ne prijave oporezive dividende i kamate. „Mogu se poslužiti i zakladama ili tvrtkama ljuskama kojima upravljaju imenovani direktori stranci, i tako između sebe i svojih poreznih vlasti dodati još jedan neproziran sloj. Dodatno je moguće poslovima, transakcijama i imovini prikriti tragove koristeći se klasičnim “trianglom”: biti rezident jedne, osnovati tvrtku ili zakladu u drugoj, a investirati u trećoj jurisdikciji, od kojih su druge dvije *offshore*“ (Bošković, 2016).

4. Metoda ugovorene proizvodnje

„Mnoge tvrtke zadržavaju prodaju, a nekom drugom povjeravaju proizvodnju, pa se tako kvalificiraju za porezne olakšice koje im inače ne bi pripadale“ (Bošković, 2016).

„Ugovorna proizvodnja na globalnom tržištu se koristi kada jedna tvrtka ugovori za tvrtku iz druge zemlje proizvodnju njenih proizvoda. Ovo se također zove još i međunarodno podugovaranje ili međunarodna raspodjela poslova. Tvrtka opskrbljuje izvođača radova svim tehničkim podacima, i, ako se primjenjuje, i svim materijalnim potrebama za poslovni proces“ (Gavrić, 2019).

3.3.3. Prednosti i nedostaci poslovanja u poreznim oazama

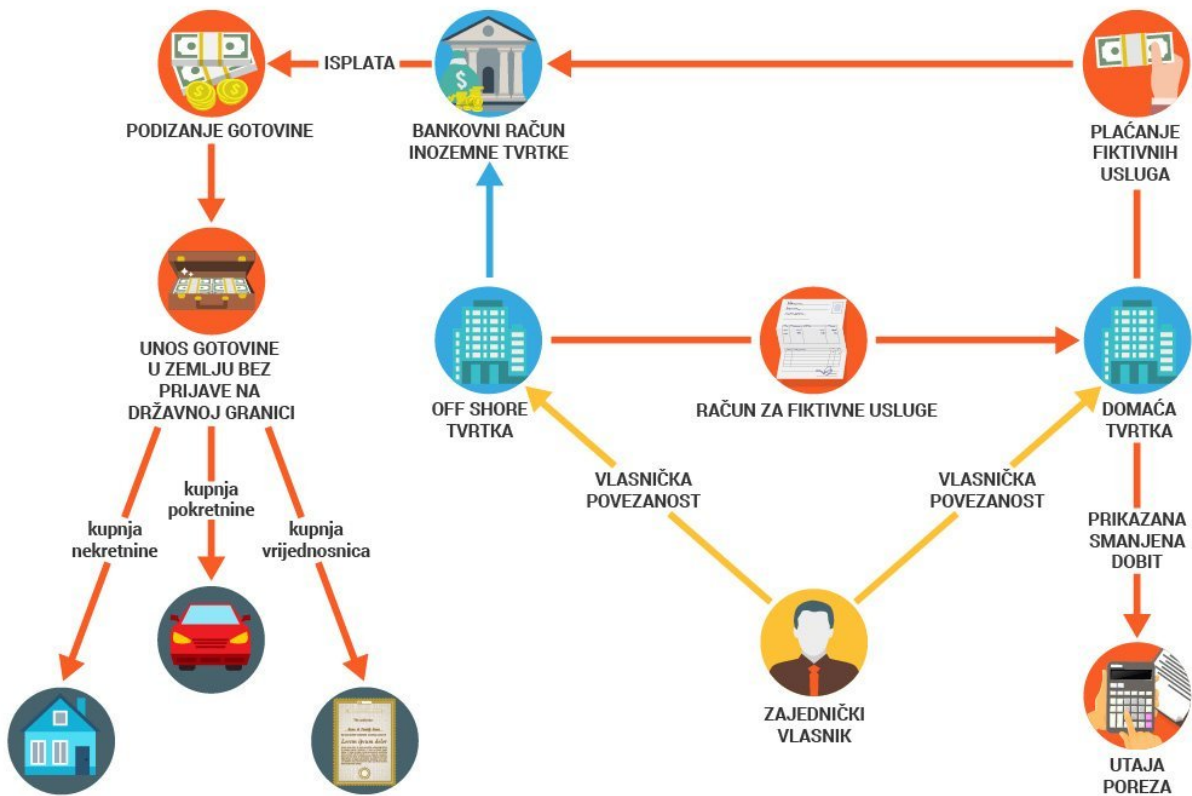
U nastavku će biti opisane glavne prednosti i nedostaci povezani s poslovanjem u poreznim oazama.

S vremenom sve više i fizičkih i pravnih osoba razmatra porezne oaze zbog niskih ili nikakvih poreznih stopa te zaštite njihove privatnosti. Porezne oaze sa svojim smanjenim stopama poreza potiču povoljnu poreznu konkurenciju, odnosno potiču druge zemlje da smanje svoje stope poreza (Dharmapala, 2008). „Za malu zemlju bez ikakvog rudnog bogatstva i s malim brojem stanovnika, privlačenje investitora može dramatično povećati ekonomsku aktivnost“ (Baltić, 2021). Prebacivanjem vlasništva na subjekt koji se nalazi u poreznoj oazi, pojedinci se štite od zapljene sredstava u matičnoj zemlji (Baltić, 2021). Što se tiče povjerljivosti podataka, porezne oaze predviđaju ozbiljne kazne za one koji prekrše prava o privatnosti i zaštiti podataka, a sve kako bi zadobile povjerenje klijenata. Iz tog razloga, dijele ograničene ili nikakve financijske informacije s poreznim tijelima drugih zemalja. No, po zakonu se većinom identitet klijenta može otkriti ukoliko je riječ o trgovini drogom, pranju novca ili nekim drugim ilegalnim aktivnostima. One omogućavaju diversifikaciju ulaganja, odnosno svojim klijentima nude pristup svim međunarodnim tržištima i svjetskim burzama. Na sve te načine, one privlače strani kapital te dovode do gospodarskog razvoja u takvim zemljama. Niska razina birokracije, demokracija i politička stabilnost krase porezne oaze koje potičući ulaganja postaju financijska središta (Šutić, 2021).

Kada pogledamo nedostatke poslovanja u poreznim oazama, prvo se može istaknuti odljev sredstava iz matičnih zemalja u porezna utočišta koja poreznim obveznicima nude bolje i povoljnije uvjete poslovanja ili zaštite imovine. To se sve odvija uz podršku stručnih savjetnika, banaka i odvjetnika, koji traže takozvane rupe u zakonima, te ih koriste kako bi uvećali svoju dobit, te dobit svojih klijenata, ali na štetu gospodarstava iz kojih su sredstva povučena. Također, zbog manjka regulacije i transparentnosti, računi u *offshore* bankama često su korišteni za skrivanje neprijavljenih prihoda (Lukšić, 2021). Često se poslovanje u poreznim oazama povezuje s ilegalnim aktivnostima. Porezne oaze mogu poticati pranje novca ili druge ilegalne aktivnosti koje proizlaze iz asimetričnih informacija. One mogu poticati korupcijske aktivnosti, bijeg kapitala i utaju poreza, s obzirom da nude pogodnosti ne prijavljivanja dobiti i prihoda poreznim vlastima (Dominguez, Pantoja, Pico, Mateos, Alonso-Almeida, Gonzalez, 2020). „Posljedice poslovanja u poreznim oazama vide se u sve većoj razlici između bogatih i siromašnih, usporavanju ekonomskog razvoja, gubitku radnih mjesta, nemogućnosti izgradnje socijalne infrastrukture. Iz tog razloga države su spriječene da kroz prikupljanje poreznih prihoda od korporacija i bogatih stanovnika grade i unaprjeđuju socijalnu, obrazovnu, zdravstvenu te mirovinsku infrastrukturu na kojoj se temelji blagostanje ljudi i održivi ekonomski razvoj“ (Baltić, 2021).

Prijenos novca na koji je plaćen nacionalni porez u porezna utočišta predstavlja legalan posao. No, ako nije riječ o takvom transferu, riječ je o utaji poreza (Filipović, 2015). Na slici 2. je prikazano na koji način se to najčešće radi, odnosno kako se odvijaju fiktivni poslovi s *offshore* kompanijama.

Slika 2. Fiktivni poslovi s offshore kompanijama

Izvor: https://www.tportal.hr/biznis/clanak/kako-se-preko-offshore-tvrtke-moze-utajiti-porez-20151119?meta_refresh=1 (preuzeto 8. travnja 2023)

Offshore kompanija koja je prijavljena u poreznoj oazi izda račun za fiktivne usluge (konzultantske, marketinške ili neke druge) kompaniji u matičnoj zemlji. Domaća kompanija taj račun plaća doznakom u inozemstvo na račun te *offshore* kompanije. Domaće poduzeće isporučeni račun *offshore* kompanije bilježi kao trošak u svojim poslovnim knjigama i na taj način smanjuje poreznu osnovicu. Inozemna i domaća kompanija vlasnički su povezane, a doznačeni novac se podiže u obliku gotovine te se zatim unosi u matičnu zemlju bez prijave na državnoj granici i njime se kupuju automobili, jahte, nekretnine, dionice i slično (Filipović, 2015).

4. PANAMA KAO POREZNA OAZA

4.1. Povijesna pozadina Paname kao poreznog raja

Panama je najjužnija država Srednje Amerike. Jedna je od zemalja koje spajaju kontinente Sjevernu i Južnu Ameriku te se nalazi između Kostarike i Kolumbije. Panama graniči s Kostarikom na zapadu i Kolumbijom na istoku te ima izvrsne komunikacijske i transportne veze sa ostatkom svijeta. Na jugu izlazi na Tih ocean, a na sjeveru na Karipsko more, a Panamski kanal je važan pomorski i trgovački prolaz. Sve to joj pruža strateški položaj i utječe pozitivno na njezino gospodarstvo, pa i na razvoj Paname kao porezne oaze (Baltić, 2021).

4.1.1. Povijesna pozadina 1910. do 1970.

Panama se 1903. godine odvojila od Kolumbije i postala potpuno neovisna zemlja. Cilj je bio postaviti na vlast proameričku panamsku vladu koja bi osigurala prava SAD-a nad Panamskim kanalom koji je dovršen 1914. godine (BBC, 2018).

Povijest Paname kao porezne oaze započinje 1919. godine, kada je počela registrirati strane brodove kako bi pomogla kompaniji Standard Oil u izbjegavanju američkih poreza i propisa. To su počeli slijediti i ostali američki brodovlasnici, od kojih su neki htjeli izbjeći veće plaće i bolje radne uvjete koje je nametalo zakonodavstvo SAD-a, poput Zakona o pomorcima i sigurnosnim standardima za pomorska plovila. Isto tako, ukoliko su američki brodovi tijekom razdoblja prohibicije imali panamsku registraciju, bilo im je dopušteno posluživati alkohol. 1948. zemlja je stvorila zonu slobodne trgovine "Colón" gdje su ljudi mogli kupovati i prodavati proizvode uz minimalan nadzor (BBC, 2016).

S godinama, Panama je sve više labavila svoj pristup oporezivanju i regulativi, a interesi s Wall Street-a su joj pomogli da uvede labave zakone o osnivanju kompanija te ona vrlo brzo postaje financijski centar regije.

4.1.2. Povijesna pozadina od 1970. do danas

Nakon što su 1970. godine cijene nafte skočile, *offshore* financiranje u Panami je postalo još popularnije, a Panama je za poduzeća iz cijelog svijeta postala najpoželjnija destinacija. Tome je doprinijelo i uvođenje Zakona o bankarskoj tajnosti. Uvedeni su strogi zakoni i propisi o povjerljivosti, sa strogim kaznama za njihovo kršenje. Financijskim institucijama zabranjeno je davati informacije o *offshore* bankovnim računima ili vlasnicima računa. Jedino sud u Panami može doći do tih privatnih podataka i to samo u slučaju da postoji sumnja da je riječ o terorizmu, trgovini drogom ili nekoj drugoj teškoj optužbi, što ne uključuje utaju poreza. Zakon je omogućio stranim bankama i poduzećima da otvore račune u Panami i zadrže tajnost svojih transakcija. To je privuklo mnoge da pohrane svoje bogatstvo i izbjegnu poreze u matičnim zemljama (Gomez, 2016).

Manuel Noriega, nakon što je preuzeo vlast 1983. godine, je nacionalizirao posao pranja novca tako što se udružio s narko kartelom Medellin. S obzirom na niz zločina za koje je optužen, SAD je vojnom intervencijom 1989. godine maknuo Noriegu s vlasti. Nakon što su 2016. godine procurili "Panamski Papiri" iz panamske odvjetničke tvrtke Mossack Fonseca, otkriveno je kako je Noriega posjedovao skrivene bankovne račune, a dio novca je bio povezan s pranjem novca i trgovinom drogom. Nakon njegovog odlaska s vlasti, Panama je prošla kroz niz reformi u borbi protiv korupcije i nezakonitih aktivnosti, no 2016. je otkriveno kako to i dalje predstavlja veliki problem (Panama Papers, 2016).

Panama 1999. godine preuzima kontrolu nad Panamskim kanalom, nakon gotovo stoljeća američke jurisdikcije nad jednim od strateških vodenih putova na svijetu. Mnogi su došli u Panamu privučeni poslovnim prilikama koje proizlaze iz povoljnih uvjeta za poslovanje i financijske transakcije te Panamskog kanala i njegove zone slobodne trgovine (Gomez, 2016).

U današnje vrijeme, Panama se trudi biti što transparentnija i suzbiti nezakonite aktivnosti te tako poboljšati reputaciju zemlje kao porezne oaze. Počinje surađivati s međunarodnim organizacijama i stranim vladama kako bi unaprijedila razmjenu informacija (Barsallo, 2020). Neki od zakona koje je usvojila proteklih godina su: Zakon o transparentnosti, Zakon o borbi protiv korupcije, Zakon o *offshore* kompanijama te Zakon o prevenciji pranja novca. Zakon o transparentnosti obvezuje banke i druge financijske institucije na dostavljanje informacija

poreznim vlastima. Zakon o borbi protiv korupcije podrazumijeva strože kazne u slučaju korupcije. Zakon o *offshore* kompanijama znači da kompanije moraju dijeliti informacije o vlasničkoj strukturi i identitetu vlasnika. Zakon o suzbijanju pranja novca propisuje da se sve transakcije koje prelaze određeni iznos moraju prijaviti (VinciWorks, 2022).

4.2. Čimbenici koji Panamu čine poreznom oazom

Panama ima izvrsnu komunikacijsku i transportnu povezanost s ostatkom svijeta te nudi širok raspon financijskih usluga, uključujući *offshore* bankarstvo, osnivanje *offshore* kompanija, registraciju brodova te osnivanje zaklada i fondova. Financijski sektor je jedan od temeljnih sektora za Panamu i njen razvoj u financijsko središte Srednje Amerike. Financijski sektor Paname pruža razne mogućnosti, financijsku privatnost i slobodu novčanog toka i na taj način privlači sve važne banke svijeta (Ico token fund, 2023).

Panama je takozvana zemlja teritorijalnog poreza, odnosno to znači da ne naplaćuje porez na dohodak na prihode koji imaju izvor u inozemstvu. Takve zemlje imaju interne poreze, kao što su porezi na dohodak stečen unutar zemlje, porez na kapitalnu dobit na nekretnine u zemlji te porez na dohodak stečen od ulaganja u zemlji. Odnosno, za Panamu vrijedi načelo da je prihod koji panamske kompanije ostvare izvan Paname u potpunosti oslobođen od poreza. Također, u Panami ne postoji porez na nasljedstvo ili bogatstvo. Nerezidentne panamske međunarodne poslovne kompanije (engl. International business company) i nerezidentne zaklade privatnog interesa ne plaćaju porez na bilo koji od svojih prihoda niti imaju bilo kakve zahtjeve za izvješćivanje panamske vlade. To znači da oni ne moraju podnijeti zahtjev za prijavu poreza, za njih ne postoje porez na dohodak, porez na kapitalnu dobit, porez na prihod od kamata, porez na promet, porez na izdavanje korporativnih dionica, porez za dioničare, porez na prodaju ili prijenos zaliha, porez na dionice, porez na imovinu, porez na nekretnine, porez na darove te porez na nasljedstvo. Panama nudi još jednu dodatnu prednost koja nije dostupna u većini *offshore* poreznih oaza, a to je mogućnost poslovanja unutar Paname. No, svako poslovanje koje se obavlja unutar jurisdikcije podliježe lokalnim porezima (Offshore Protection, 2023).

Ono što izdvaja Panamu kao poreznu oazu su jedni od najpovoljnijih i najfleksibilnijih zakona o osnivanju na svijetu. Zakon o korporacijama je objavljen prije više od 80 godina i od tada su ga preuzimale i neke druge porezne oaze. Preko 400.000 korporacija i zaklada je registrirano u Panami. Isto tako, za nerezidentne panamske korporacije ne nameću se nikakvi zahtjevi za izvještavanjem. Također, ne zahtijeva se uplaćeni temeljni kapital niti postoji rok u kojem se temeljni kapital mora u potpunosti uplatiti. Zainteresirane strane ne trebaju biti prisutne u Panami u svrhu osnivanja korporacije, a korporacije koje posluju izvan Paname ne trebaju imati komercijalnu licencu za *offshore* poslovne aktivnosti. Dioničari, direktori i službenici mogu biti strani državljani, a skupštine se mogu održavati na bilo kojem mjestu u svijetu (Offshore Protection, 2023).

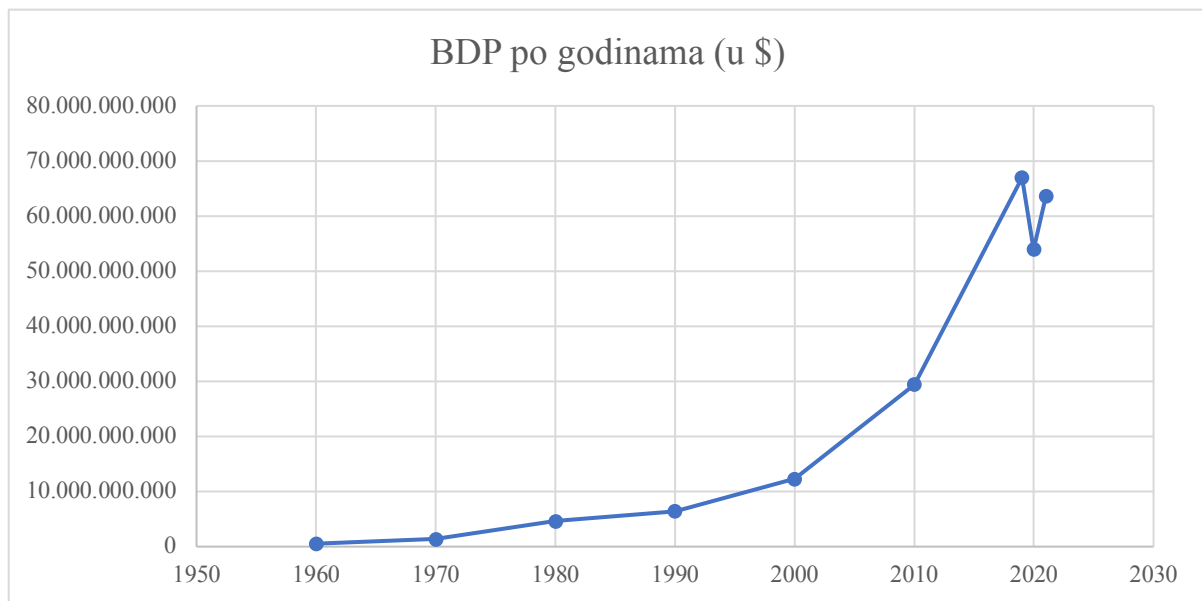
Kao glavna, zakonski priznata valuta se koristi američki dolar te ne postoje kontrole vezano uz razmjenu ili ograničenja valute, stoga sredstva mogu slobodno ulaziti i izlaziti iz zemlje. S obzirom da postoji jaka fiskalna i monetarna disciplina, oni uspijevaju održavati nisku stopu inflacije, ispod 2 % (Offshore Protection, 2023).

4.2.1. Karakteristike gospodarstva Paname

Panama je mala zemlja s oko 4,4 milijuna stanovnika, smještena na prevlaci između Karipskog mora i Tihog oceana, s Kostarikom na zapadu i Kolumbijom na istoku. Gospodarstvo Paname je brzorastuće, a temelji se na poslovanju, trgovini i bankarstvu, a ne na turizmu. Zahvaljujući geografskom položaju i Panamskom kanalu, Panama je jedna od najvećih trgovinskih zona na svijetu.

Na grafu 3. se može vidjeti kretanje nominalnog BDP-a po godinama. Panamsko gospodarstvo je poraslo za 10% u 2007., 2008. i 2009. godini, a u 2010. godini, usprkos globalnoj financijskoj krizi, poraslo je za dodatnih 7,7%. Stope rasta su se oporavile na više od 10 % u 2011. i 2012. godini te na oko 7 % do 8 % u 2013. i 2015. Nominalni BDP 2021. godine je iznosio 63,61 milijardu dolara, što je povećanje od 17,84% u odnosu na 2020. kada iznosi 53,98 milijardi dolara. BDP po glavi stanovnika iznosio je 2021. godine 14.618 dolara, što je povećanje od 16,3% u odnosu na 2020. godinu.

Graf 3. Prikaz kretanja BDP-a po godinama u dolarima

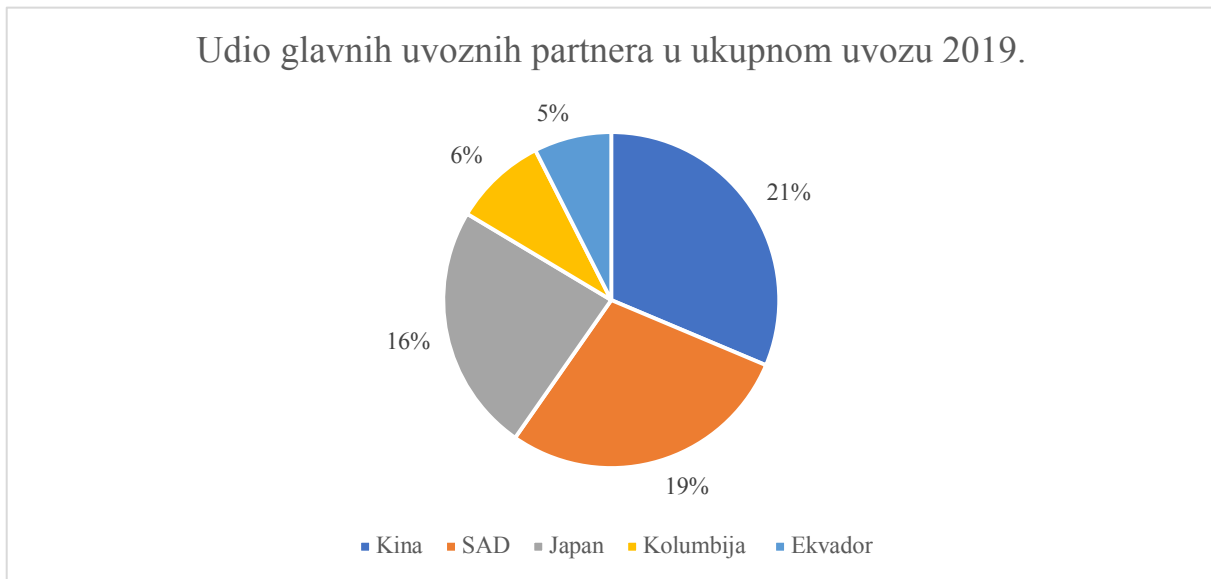

Izvor: Izrada autora prema podacima Svjetske Banke (2023)

Stopa inflacije je u 2022. iznosila 2,9%, a u 2021. 1,63% što je povećanje od 3,18% u odnosu na 2020. kada je postojala deflacija od 1,55%. Što se tiče stope nezaposlenosti, ona je 2022. iznosila 8,8% (The World Bank, 2023).

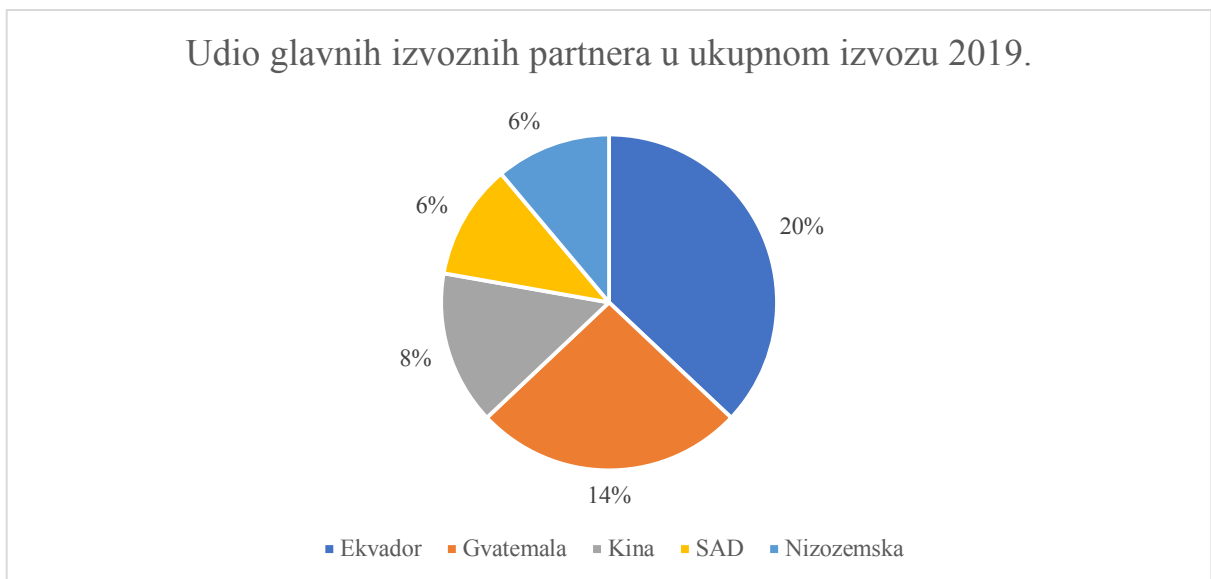
Na sljedeća dva grafikona su prikazani glavni trgovinski partneri Paname (uvozni i izvozni). Panama najviše uvozi iz Kine, koja sudjeluje u ukupnom uvozu s 21% i SAD-a, koji sudjeluje s 19%, a na trećem mjestu je Japan s 16%. Još su prikazani Kolumbija (6%) i Ekvador (5%). Što se tiče izvoza, Panama najviše izvozi u Ekvador koji sudjeluje u izvozu s 20% i Gvatemalu koja sudjeluje s 14%. Još se mogu vidjeti Kina (8%), SAD (6%) i Nizozemska (6%). Kao najznačajniji sektor ističu se finansijski i uslužni sektor gdje važnu ulogu imaju Panamski kanal i zona slobodne trgovine. No, jako je važna i poljoprivreda. Glavni poljoprivredni proizvodi uključuju banane, zrna kakaovca, kavu, kokosove orahe, kukuruz, krumpir, rižu, soju i šećernu trsku. Za izvoz su značajni šećer, banane, kava i odjeća, a u uvozu prevladavaju naftni derivati, industrijska oprema, lijekovi, vozila i roba široke potrošnje (Kiprop, 2018).

Graf 4. Udio glavnih uvoznih partnera u ukupnom uvozu

Izvor: Izrada autora prema podacima Statista (2022)

Graf 5. Udio glavnih izvoznih partnera u ukupnom izvozu

Izvor: Izrada autora prema podacima Statista (2022)

4.2.2. Obilježja poreznog sustava Paname

U Panami postoje dvije valute, a to su panamska balboa (PAB) i američki dolar (USD). No, s obzirom da je panamska balboa jednaka američkom dolaru, zapravo se za sav posao koristi

američki dolar te to olakšava obavljanje transakcija. Porezna godina u Panami ista je kao i u SAD-u, riječ je o kalendarskoj godini koja traje od 1. siječnja do 31. prosinca, a porez na dohodak mora se prijaviti do 15. ožujka. Porezna prijava se mora podnijeti Ministarstvu gospodarstva i financija Paname, a primarni porezni obrazac za rezidente je obrazac za poreznu prijavu D-151. Porez moraju prijaviti i rezidenti i nerezidenti, ali za razliku od drugih zemalja, rezidenti i nerezidenti se oporezuju samo na svoj prihod zarađen u Panami. Prihod koji je zarađen u inozemstvu ne oporezuje se u Panami. No, visina poreza ovisi i o statusu rezidentnosti. Rezidentom se smatra osoba koja u Panami provede minimalno 183 dana unutar kalendarske godine (Greenback Expat Tax Services, 2023).

Što se tiče rezidenata, porez na dohodak prikazan je u tablici 2.

Tablica 2. Porez na dohodak

Prihod	Porez na dohodak	Porez na dohodak iznad stupca 1
0 -11 000 USD	0 USD	0 %
11 000 – 50 000 USD	0 USD	15 %
50 000 USD i više	5 850 USD	25 %

Izvor: Izrada autora prema podacima PwC (2023)

Ukoliko se dohodak rezidenta kreće između 0 i 11.000 USD godišnje, ne plaća se porez na dohodak. Na dohodak između 11.001 USD i 50.000 USD, plaća se porez po stopi od 15 % na sav dohodak iznad 11.000 USD. Na iznose veće od 50.000 USD, plaća se 5.850 USD poreza na dohodak, plus 25 % na sav prihod veći od 50.000 USD.

Nerezidenti se oporezuju po paušalnoj stopi od 15 % dohotka ostvarenog u Panami, na što se dodaje još 2,75 % obrazovne porezne stope.

Što se tiče ostalih poreza, porez na dobit se oporezuje po stopi od 25 %, a porez na dodanu vrijednost se u Panami naziva porez na promet pokretnih dobara i usluga te se oporezuje po stopi od 7 %. Kao što je već spomenuto porezi na nasljedstvo i bogatstvo u Panami ne postoje. Porez na imovinu oporezuje se po stopi između 0,5 i 0,7 %, ukoliko vrijednost nekretnine, koja predstavlja primarno prebivalište osobe, prelazi 120.000 USD. Za socijalno osiguranje

zaposlenici izdvajaju 9,75 % svoje plaće, dok poslodavci u ovaj fond izdvajaju 12,25 % (Greenback Expat Tax Services, 2023).

4.2.3. Karakteristike zaklada privatnog interesa

Panamska zaklada privatnog interesa (engl. Panama Private Interest Foundation) je vrsta *offshore* privatne zaklade, koju je panamska vlada osmislila kako bi zaštitila *offshore* imovinu pod zakonodavstvom Paname. Tradicionalno su se koristile za zaštitu bogatstva obitelji te sigurnog prijenosa imovine na buduće generacije, a često se koriste i za humanitarne svrhe (Offshore Protection, 2022).

Kao i kod povjereničkih fondova (engl. trust funds) razlikuju se tri ključna subjekta te korisnik. Osnivač je isto što i davatelj unutar povjereničkih fondova te on odlučuje o uvjetima upravljanja. Vijeće je jednako povjereniku koji osigurava da fond obavi svoje dužnosti. Treći subjekt je zaštitnik o čijem imenovanju odlučuje klijent, a on na neki način kontrolira povjerenikov posao, odnosno imovinu zaklade. Korisnik je osoba u čijem interesu je fond osnovan i u čijem interesu se mora upravljati imovinom fonda. Postoji mogućnost sastavljanja takozvanog pisma želja, kako bi se odredio način na koji će se raspolagati imovinom fonda nakon smrti osnivača (Offshore Protection, 2022).

Ono što razlikuje *offshore* privatne zaklade i *offshore* kompanije je to da privatna zaklada ne može direktno obavljati bilo koju poslovnu aktivnost komercijalne prirode, ali može ulagati u nekretnine, dionice, obveznice ili druga društva. Drugačije je i to što se privatna zaklada ne smatra pravnom osobom te nije u vlasništvu pojedinaca ili subjekata. Imovina zaklade je poseban pravni entitet u odnosu na imovinu osnivača. To je ujedno i glavna prednost ovakvih zaklada, s obzirom da se imovina zaklade ne može potraživati ukoliko netko od osnivača, članova vijeća ili korisnika ima neplaćeni dug. Isto tako, ako je imovina u zakladi više od tri godine, ne može se zamrznuti (Offshore Protection, 2022).

Ono što je već spomenuto je to da su panamske privatne zaklade oslobođene od plaćanja poreza na bilo koje od svojih izvora prihoda. Ovakve zaklade su danas sve popularnije kao društva za nekretninsko planiranje.

4.3. Financijska privatnost

Jedna od najvažnijih prednosti Paname kao porezne oaze je to što nudi visoku razinu financijske privatnosti. Panamski zakoni o bankarstvu i privatnosti su jako strogi, osiguravajući tako zaštitu financijskih i osobnih podataka stanovništva i kompanija. Panama ima stabilan pravni sustav koji čvrsto štiti prava kompanija i pojedinaca koji djeluju na tom području. Također, zemlja se ističe i po visoko razvijenom i sigurnom financijskom sustavu koji pruža mogućnost zaštite imovine pojedinaca i kompanija i sigurnog upravljanja njihovim financijama (Ico token fund, 2023).

Panamski zakoni o tajnosti se ne pojavljuju kao dio jedinstvenog pravnog tijela, već su akumulacija nekoliko zakona koji su doneseni u posljednjih 70 godina. Prvi zakon o uspostavi Paname kao poreznog utočišta donesen je 1927. godine, a riječ je o Općem zakonu o korporacijama, koji je slijedio modele zakona o korporacijama država Delaware i New Jersey. Trgovački zakonik Paname sadrži opće odredbe o povjerljivosti računovodstvenih evidencija i drugih trgovačkih dokumenata koje je dozvoljeno otkriti samo na temelju sudskog naloga. Bankarski sustav je izmijenjen 1970. godine, kada je osnovana Nacionalna komisija za bankarstvo i kada su postavljeni temelji za razvoj bankarskog i financijskog središta. Zakon o zaštiti osobnih podataka donesen je 2019. godine te je u nekim dijelovima usklađen s europskom Općom uredbom o zaštiti podataka (GDPR) (Offshore Protection, 2022).

Zakon o bankama i Zakon o tajnosti bankovnih podataka osiguravaju visok stupanj tajnosti bankovnih podataka o računima klijenata te se takve informacije ne smiju otkrivati bez pristanka klijenta ili ako to zahtijeva zakon ili sud. Otkrivanje bankovnih informacija trećim osobama je kazneno djelo, koje može biti kažnjivo zatvorom. Također, ne postoje zahtjevi za izvještavanjem o prijenosima novca u zemlju ili iz nje. Imena dioničara panamskih zaklada, fondova ili korporacija nisu po zakonu obvezna biti javno registrirana, a dionice na donositelja nude dioničarima mogućnost zadržavanja anonimnosti i privatnosti (Offshore Protection, 2023).

No, s obzirom na mjere koje je morala poduzeti kako bi poboljšala transparentnost i povećala borbu protiv utaje poreza i pranja novca, Panama je potpisala neke od sporazuma u tu svrhu. Sklopila je nekoliko sporazuma o izbjegavanju međunarodnog dvostrukog oporezivanja (engl.

Double Tax Treaties) te sporazuma o razmjeni poreznih informacija (engl. Tax Information Exchange Agreement). Multilateralni sporazum o razmjeni informacija u porezne svrhe (engl. Common Reporting Standard - Multilateral Competent Authority Agreement, CRS MCAA) potpisala je 2018. godine. Time se obvezala na automatsku razmjenu informacija o financijskim računima s drugim državama koje su potpisale taj sporazum (OECD, 2018).

4.4. Svjetska afera Panama Papers

Panamski dokumenti su skup od 11,5 milijuna datoteka koji su procurili u javnost iz baze podataka jedne od najvećih svjetskih *offshore* odvjetničkih tvrtki Mossack Fonseca u travnju 2016. godine (Cohan, 2016). Prvo je zapise iz anonimnog izvora dobio njemački list Süddeutsche Zeitung, koji ih je zatim podijelio s Međunarodnim konzorcijem istraživačkih novinara (ICIJ), a onda i sa cijelom mrežom međunarodnih partnera, uključujući BBC i Guardian. Spomenuti anonimni izvor se nazvao John Doe. To je ime koje često koriste osobe u Velikoj Britaniji, Kanadi i SAD-u, koje moraju zaštititi svoj pravi identitet (Obermayer, Obermayer, 2017).

Ova afera je ukazala na utaju poreza, korupciju i pranje novca koji su prisutni u različitim zemljama. Izložila je osudama javnosti i brojne političare, sportaše, slavne osobe i ljude iz poslovnog svijeta. Sve to je pokazalo kako je potrebna veća transparentnost u poslovanju.

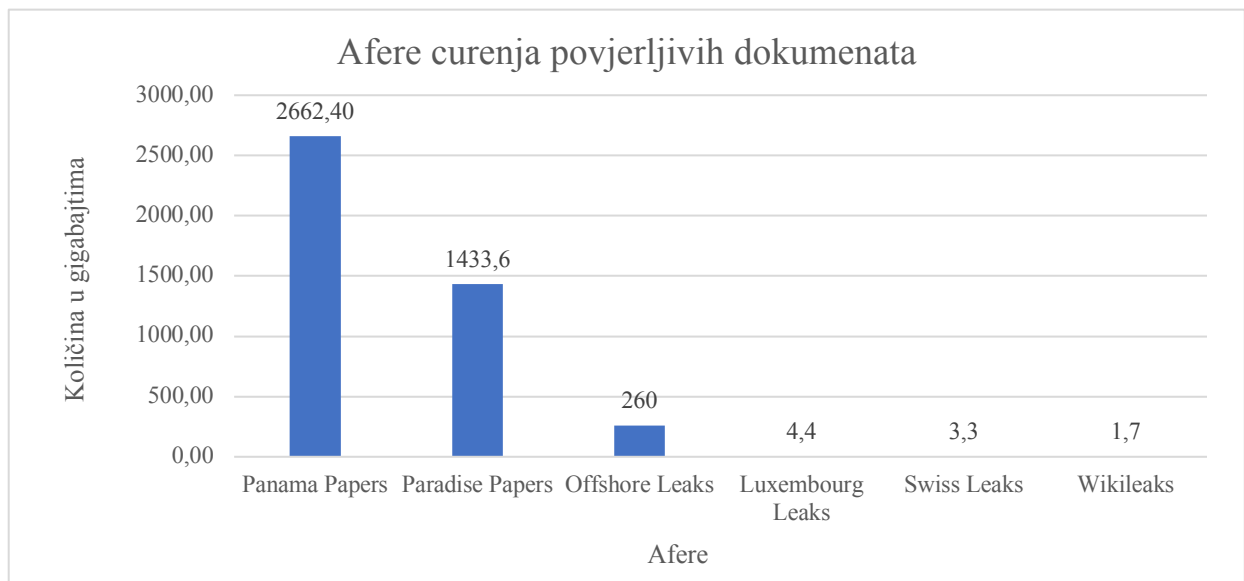
4.4.1. Povijesna pozadina prije afere Panama Papers

Panama se već od samih početaka povezivala s pranjem novca, utajom poreza, korupcijom i drugim nezakonitim aktivnostima. U 70-im godinama prošlog stoljeća Južnu Ameriku je obilježila preplavljenost dolarima zbog prodaje nafte, a to je Panami omogućilo da upravlja ogromnom količinom imovine. Također, Panamski kanal je toj zemlji donio izniman gospodarski rast. No, s obzirom na Norieginu suradnju s narkokartelom, sve više su se morali braniti od optužbi vezanih uz pranje novca kolumbijske narko-mafije. S vremenom se počelo osnivati sve više odvjetničkih ureda te *offshore* kompanija s ciljem izbjegavanja plaćanja poreza. Nakon što je Varela došao na vlast, nastavio je neoliberalnu gospodarsku politiku, slobodnu trgovinu i deregulaciju te proširuje Panamski kanal (Knobloch, 2016).

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) osnovala je 1998. godine Financijsku akcijsku skupinu (engl. Financial Action Task Force, FATF) za borbu protiv pranja novca, financiranja terorizma i drugih financijskih kriminalnih aktivnosti. Također, objavili su listu zemalja čiji porezni zakoni nisu u skladu s međunarodnim pravilima o fer tržišnom natjecanju na kojoj se našla i Panama te započeli inicijativu pod nazivom “Harmful-Tax-Competiton” u svrhu borbe protiv poreznih oaza. Pokrenuli su 2014. godine i inicijativu za razmjenu poreznih informacija (engl. Common Reporting Standard, CRS), kako bi poboljšali razmjenu informacija o financijskim računima. Program BEPS (engl. Base Erosion and Profit Shifting) je pokrenut 2013. godine, u svrhu transparentnijeg oporezivanja i sprječavanja manipulacije poreznim sustavom (Mission Panama, 2021).

Prije afere Panama Papers dogodile su se još neke značajnije afere koje su ukazale na postojanje koruptivnih aktivnosti. Takozvani WikiLeaks je pokazao niz povjerljivih dokumenata te otkrio razne slučajeve korupcije. Afera Offshore Leaks je 2013. godine ukazala na korištenje poreznih oaza u svrhu izbjegavanja plaćanja poreza. Luxembourg Leaks je afera koja se dogodila 2014. godine, a u kojoj su dokumenti iz PricewaterhouseCoopersa otkrili kako se mnoge svjetske tvrtke koriste poreznim olakšicama u Luksemburgu. Swiss Leaks je otkrila kako je banka HSBC pomagala klijentima u izbjegavanju plaćanja poreza. Paradise Papers iz 2017. godine su na temelju 1,4 terabajta dokumenata isto tako pokazali kako bogati pojedinci skrivaju svoje bogatstvo. No, afera Panama Papers je ipak najveća od svih navedenih, odnosno riječ je o curenju 2,6 terabajta podataka (VanOpdorp, 2017). Na grafu 6. su vidljive spomenute afere o curenju povjerljivih dokumenata, a količina digitalnih informacija je prikazana u gigabajtima.

Graf 6. Afere curenja povjerljivih dokumenata

Izvor: Obrada autora prema podacima Deutsche Welle (2017)

4.4.2. Osnovna obilježja tvrtke Mossack Fonseca

Mossack Fonseca je panamska odvjetnička tvrtka osnovana 1977. godine od strane Jürgena Mossacka i Ramona Fonsece. Tvrtka je bila četvrti najveći svjetski pružatelj *offshore* usluga. Sjedište se nalazilo u Panami, ali je poslovanje vodila u više od 40 zemalja, uključujući porezne oaze kao što je Švicarska, Cipar i Britanski Djevičanski otoci, no, više od polovice je bilo registrirano u britanskim poreznim oazama. Britanski Djevičanski otoci su držali više od 100.000 kompanija (Brgić, 2019).

Tvrtka je nudila usluge pružanja zakonskih rješenja za prenošenje razne financijske imovine svojih klijenata u porezne oaze, usluge trgovačkog prava, usluge povjerenja, savjetovanja investitora, usluge zaštite intelektualnog vlasništva i pomorskog prava te pomoć pri osnivanju kompanija, zaklada ili fondova. Također, prema Panamskim dokumentima, Mossack Fonseca se bavila prodajom fiktivnih tvrtki za samo 1000 dolara u gradovima diljem svijeta (Pilić, 2020). Uglavnom je djelovala putem posrednika, kao što su računovođe, odvjetnici, banke i povjerenička društva. Klijenti ove kompanije su najčešće bili premijeri vlada i predsjednici raznih zemalja svijeta te kraljevi, koji su željeli sakriti svoja financijska sredstva u *offshore*

kompanije kako javnost ne bi imala uvid u njihovu cjelokupnu imovinu. No, tvrtka je također pružala usluge i osobama poput članova narko kartela, članova mafijaških skupina, diktatora i dilera oružjem. Riječ je o raznim osobama koje su se bavile nezakonitim aktivnostima, a uz pomoć Mossack Fonseca-e su uspijevali sakriti financijska sredstva zarađena kriminalnim aktivnostima (Brgić, 2019).

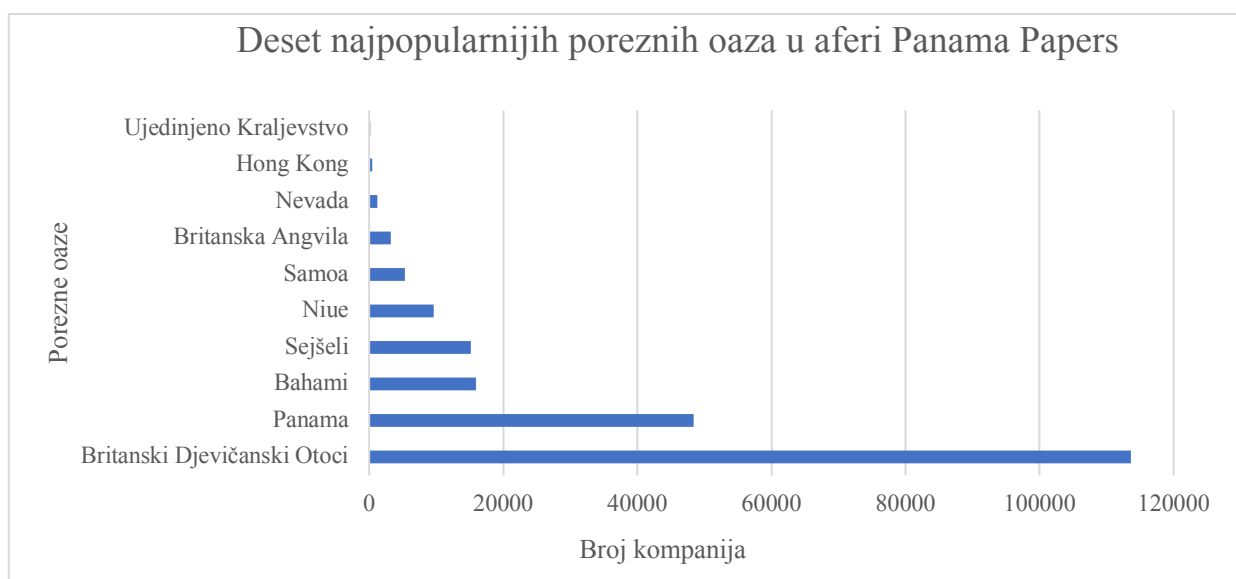
Mossack Fonseca se 2016. godine našla u središtu afere Panama Papers. Iz dokumenata se otkrilo kako je tvrtka pomagala bogatim pojedincima u ilegalnim aktivnostima, pranju novca i izbjegavanju plaćanja poreza. Zbog navedene afere, tvrtka je prestala poslovati 2018. godine, navodeći ekonomski učinak i reputacijsku štetu kao razlog (Brgić, 2019).

4.4.3. Statistički podaci afere Panama Papers

U nastavku su prikazani statistički podaci vezani uz aferu Panama Papers.

Na grafu 7. se može vidjeti deset najpopularnijih poreznih oaza koje su sudjelovale u aferi Panama Papers. Najpoželjnija porezna oaza su bili Britanski Djevičanski otoci s preko 113.000 kompanija, zatim Panama s nešto više od 48.000 kompanija.

Graf 7. Deset najpopularnijih poreznih oaza u aferi Panama Papers

Izvor: Izrada autora prema podacima ICIJ (2017)

Mossack Fonseca je surađivala s posrednicima iz više od sto zemalja svijeta. Na grafu 8. su navedene države s najvećim brojem posrednika koji su surađivali s tvrtkom Mossack Fonseca. Ističe se Hong Kong s više od 37.000 posrednika, zatim Švicarska i Ujedinjeno Kraljevstvo s više od 30.000 posrednika.

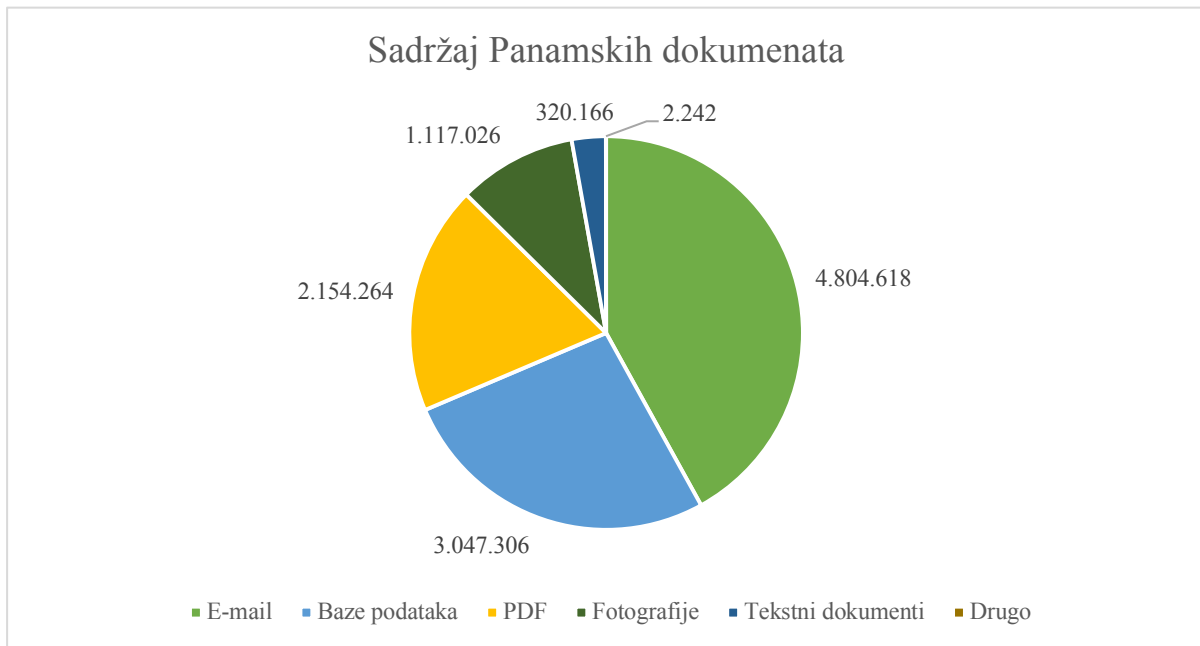
Graf 8. Zemlje s najvećim brojem posrednika

Izvor: Izrada autora prema podacima ICIJ (2017)

Panamski dokumenti obuhvaćaju oko 11,5 milijuna dokumenata, u obliku e-mailova, baza podataka, PDF dokumenata, fotografija i tekstnih dokumenata, od čega je najviše e-mailova, skoro 5 milijuna. Dokumenti se odnose na razdoblje od 1970-ih do 2016. godine, kada su procurili u javnost.

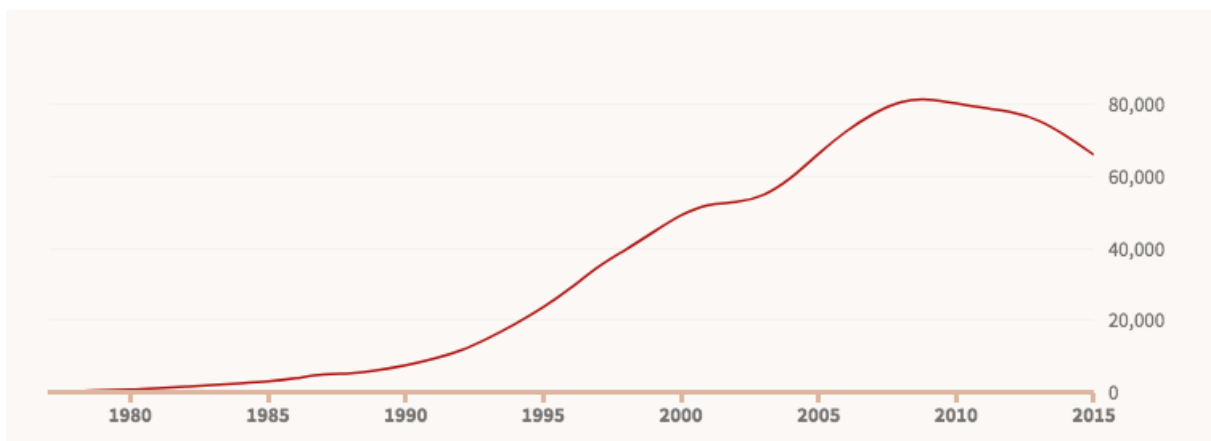
Graf 9. Sadržaj Panamskih dokumenata

Izvor: Izrada autora prema podacima Süddeutsche Zeitung (2016)

Riječ je o gotovo 40 godina zapisa koji uključuju informacije o više od 210.000 tvrtki u 21 *offshore* jurisdikciji, od Paname do Hong Konga, odnosno informacije o gotovo 320.000 *offshore* subjekata (Erimtan, 2016). Najveći broj kompanija Mossack Fonseca je dosegla 2009. godine s 82.000 kompanija, no od tada se broj smanjuje, što se može vidjeti na slici 3.

Slika 3. Broj *offshore* kompanija koje je osnovala tvrtka Mossack Fonseca

Izvor: <https://www.icij.org/investigations/panama-papers/explore-panama-papers-key-figures/> (preuzeto 08. svibnja 2023)

4.4.4. Sudionici u Panamskim dokumentima

Panamski dokumenti prikazuju razne načine kako bogati pojedinci mogu koristiti različite *offshore* porezne režime. U njima se spominje 12 svjetskih lidera, koji su među 143 političara, njihove obitelji i poznanici, zatim slavne osobe i brojne sportske zvijezde iz više od 200 država svijeta. Važno je istaknuti kako se u Panamskim dokumentima ne spominje veliki broj američkih kompanija, političara i građana. Razlog tome je što oni mogu vrlo jednostavno osnivati *offshore* tvrtke u bilo kojoj saveznoj državi. Posebno se tu ističe država Delaware, gdje postoji bankarska tajnost, netransparentnost te vrlo niski porezi (Spudić, 2017). Ističe se i činjenica kako je Ramon Fonseca, jedan od osnivača odvjetničkog ured Mossack Fonseca, bio Varelin službeni savjetnik i potpredsjednik njegove stranke, no maknut je s dužnosti kada je saznao da će biti umiješan u aferu. Međutim, bez obzira na to, bivši predsjednik Varela se ne spominje u Panamskim dokumentima (Knobloch, 2016).

Neke od poznatijih osoba koje se spominju u Panamskim dokumentima su: ljudi povezani s Vladimirom Putinom, Petro Poroshenko, Gianni Infantino, Sigmundur Davíð Gunnlaugsson, Lionel Messi, Ian Cameron i brojni drugi. U dokumentima je otkrivena mreža *offshore* poslova i ogromnih zajmova vrijednih dvije milijarde dolara, koji vode do Vladimira Putina. No, iako se njegovo ime direktno nigdje ne spominje, vidljivo je kako se njegov blizak krug ljudi iznimno obogatio. Petro Poroshenko, ukrajinski predsjednik od 2014. do 2019. godine, spominje se u Panamskim dokumentima jer je osnovao tajnu *offshore* kompaniju Roshen na Britanskim Djevičanskim otocima u vrijeme kada je njegova država bila u sukobu s ruskim trupama u kojem je ubijeno najmanje 9.000 ljudi. Poroshenko je odbacio optužbe da je *offshore* kompaniju osnovao u svrhu izbjegavanja plaćanja poreza ili prikrivanja bogatstva i tvrdio da je na taj način htio zaštititi kompaniju od političkih utjecaja u Ukrajini. Gianni Infantino, predsjednik FIFA-e se našao usred sportskog korupcijskog skandala zbog poslova koji su zaključeni dok je bio direktor pravnih službi u Uefi, no on je odbacio optužbe, tvrdeći da nije sudjelovao u nezakonitim aktivnostima. Bivši islandski premijer Sigmundur Davíð Gunnlaugsson je bio suvlasnik tvrtke Wintris Inc. osnovane 2007. godine na Britanskim Djevičanskim otocima sa svojom suprugom Annom Sigurlaug Pálsdóttir. Njegove su optužbe vezane uz sukob interesa. Ta je tvrtka posjedovala dionice u islandskoj banci Kaupthing Bank koja je bila u krizi, a Gunnlaugsson je kao predsjednik Vlade sudjelovao u odlukama koje su utjecale na financijski sektor Islanda. Lionel Messi optužen je za osnivanje kompanije kako bi

izbjegao plaćanje poreza u Španjolskoj. Pokojni otac Davida Camerona, Ian, vodio je *offshore* fond Blairmore Holdings Inc. te je tako izbjegavao plaćanje poreza u Velikoj Britaniji (Trautman, 2017). Izvršni direktor Siemens-a, Hans-Joachim Kohlsdorf, optužen je da je vodio lažne račune koje je koristio za podmićivanje vladinih dužnosnika u Latinskoj Americi (O'Donovan, Wagner, Zeume, 2018). Njemačka banka, odnosno „Deutsche Bank“ je bila optužena da je sudjelovala u pranju novca zato što su u njoj bili otvoreni bankovni računi *offshore* kompanije u vlasništvu pakistanskog premijera Nawaza Sharifa i njegove kćeri (Brgić, 2019). Nawaz Sharif je bio prisiljen dati ostavku te je novčano kažnjen s 10,6 milijuna dolara, a 2018. je osuđen na zatvorsku kaznu zbog koruptivnih aktivnosti (Graves, Shabbir, 2019).

Što se tiče Hrvatske, u Panamskim dokumentima spominje se 40 imena, 20 subjekata te 27 adresa. Riječ je o 14 adresa u Zagrebu, dvjema u Kaštel Lukšiću te jednoj u Splitu, Rijeci, Lovranu, Matuljima, Sv. Filipu i Jakovu, Puli, Karlovcu, Sukošanu i Zadru (Spudić, 2017). Neki od subjekata koji se spominju su Jadran Maritime Services S.A., SGSB Company Limited, Keymore Property Asset Inc., Greenfield Group Inc, Aviva Trading Ltd. i drugi. SGSB Company Limited, Keymore Property Asset Inc. su povezani uz jurisdikciju Britanskih Djevičanskih otoka, a Jadran Maritime Services S.A. uz Panamu (Brgić, 2019). Neka od imena koja se spominju su Miroslav Antunović, direktor tvrtke Antunović TA, Zlatko Garac koji se spominje kao dioničar Italian Shipping Ltd. koja je registrirana na Britanskim Djevičanskim otocima, Milan Holjevac koji je bio dioničar Quadro Trading S.A. registriranog na Bahamima, Domagoj Vuković koji je povezan s Mercator Partners Sarl u Švicarskoj i s Project CARE Foundation registriranom u Panami te brojni drugi prikazani na slici 4.

Slika 4. Popis hrvatskih službenika uključenih u aferu Panama Papers

SLUŽBENIK	POVEZAN S
GORDAN BUBEK	Hrvatska
ZLATKO GARAC	Hrvatska
DENNIS BOROVICH	Hrvatska
DUBRAVKA BOROVICH	Hrvatska
g. Marko Kordiš	Hrvatska
SANDRO BARIČEVIĆ	Hrvatska
SANJA BUBEK	Hrvatska
g. Domagoj VUKOVIĆ	Hrvatska
GORDAN BUBEK	Hrvatska
GOSPOD. SANDRO BARIČEVIĆ	Hrvatska
g. Mislav BOBIĆ	Hrvatska
g. Denis BOROVIĆ	Hrvatska
Gospođa Dubravka BOROVIĆ	Hrvatska
g. Marijan PAVELIĆ	Hrvatska
GOSPOD. MIROSLAV ANTUNOVIĆ	Hrvatska
GOSPOD. MISLAV BOBIĆ	Hrvatska
ZLATKO GARAC	Hrvatska
ZLATKO GARCO	Hrvatska
MIROSLAV ANTUNOVIĆ	Hrvatska
BERISLAV MALES	Hrvatska
GOSPOD. MILAN HOLJEVAC	Hrvatska
g. Stjepan BILAVER	Hrvatska
SANJA BUBEK	Hrvatska
Klaudio Marčelić	Hrvatska
GOSPOD. JERKO FILIPOVIĆ	Hrvatska
g. Marko Kordiš	Hrvatska
Klaudio Marčelić	Hrvatska
ZORAN JURIĆ	Hrvatska
Vedran MANOJLOVIĆ	Hrvatska
ZLATKO GARAC	Hrvatska

Izvor: <https://offshoreleaks.icij.org/investigations/panama-papers?c=HRV&cat=1> (preuzeto 07. lipnja 2023)

No, važno je spomenuti kako se Međunarodni konzorcij istraživačkih novinara (ICIJ) ograđuje na način da tvrdi kako ne znači da su svi koji se spominju u Panamskim dokumentima prekršili zakon ili se bavili ilegalnim aktivnostima.

4.4.5. Utjecaj afere Panama Papers na svijet

Kao što je već rečeno, nisu se svi sudionici u Panamskim dokumentima bavili ilegalnim aktivnostima, ali ova afera je ukazala na nemoralan način poslovanja u poreznim oazama. O ovoj aferi su objavljene razne knjige, podcasti i dokumentarni filmovi, a snimljen je čak i holivudski film. John Doe, odnosno anonimni izvor zaslužan za curenje ovih podataka nikada nije otkrio svoj pravi identitet, a razlog toga je što se u dokumentima navode razne kriminalne organizacije, od kojih su neke povezane s vladama (Obermayer, Obermayer, 2022).

Velik broj zemalja je ostao bez poreznih prihoda zbog golemih iznosa sredstava koje su imućniji porezni obveznici skrivali u *offshore* središtima. Zemlje su te porezne prihode mogle iskoristiti za financiranje javnih želja i potreba stanovništva, odnosno za ulaganje u javnu infrastrukturu, obrazovanje, zdravstvo itd. Većina zemalja je pokrenula borbu protiv poreznih oaza i njihovog ilegalnog poslovanja, u nadi da će vratiti izgubljeni novac i kazniti kršitelje zakona. Tako su mnoge zemlje pokrenule istrage o uključenosti svojih rezidenata u aferu te uvele promjene u zakonima vezanim za pravne, regulatorne i političke aspekte. Čak 23 zemlje su uspjele povratiti oko 1,2 milijarde dolara izgubljenih poreznih prihoda, a velik broj političara je bio prisiljen dati ostavku (Brgić, 2019).

Navedena afera je poljulala povjerenje u politički i ekonomski sustav te dovela do potrebe za većom transparentnošću poslovanja. Gubitak koji je ostvaren kriminalnim aktivnostima je ogroman i imao je utjecaj na globalnu ekonomiju. Kako bi se poboljšali životni uvjeti svih stanovnika svijeta, potrebno je pravovremeno reagirati i pokušati spriječiti takve ilegalne aktivnosti.

ZAKLJUČAK

S obzirom da porezi predstavljaju oblik prisilnog plaćanja, njihovo izbjegavanje se javlja od same pojave poreza. Veći otpor plaćanju poreza se javlja pri sve većem poreznom opterećenju. Stoga se dolazi do zaključka kako povećanje poreznog opterećenja dovodi do manjeg povećanja ubranog poreza. Porezna evazija, objašnjena u drugom poglavlju, šteti državama koje su gubitkom dijela prihoda od poreza prisiljene zaduživati se u inozemstvu, što dovodi do stvaranja većeg javnog duga. Također, šteti postizanju općih interesa zajednice, neovisno je li riječ o zakonitoj ili nezakonitoj poreznoj evaziji. Zemlje koje omogućavaju zakonito izbjegavanje plaćanja poreza se nazivaju porezne oaze. Porezne oaze se koriste jako niskim ili nultim oporezivanjem, imaju razvijeno bankarstvo, zakone o povjerljivosti podataka te jednostavno osnivanje kompanija. Koriste se *offshore* bankovnim računima, tvrtkama i osiguravajućim društvima kako bi olakšale transakcije subjektima koji nisu njihovi rezidenti. No, s druge strane, često se povezuju s raznim prevarama, kriminalnim aktivnostima i pranjem novca uzrokovanim manjkom transparentnosti, asimetričnim informacijama te mogućnosti skrivanja neprijavljenih prihoda. Zbog toga se provode razne kontrole poreznih utočišta, prvenstveno od strane OECD-a i FATF-a. Neke od najpoznatijih zemalja koje se smatraju poreznim oazama su: Panama, Gibraltar, Britanski djevičanski otoci, Luksemburg, Irska, Kajmanski otoci, Bahami te Švicarska.

U ovom radu je prikazana Panama kao porezna oaza. Zahvaljujući geografskom položaju i Panamskom kanalu, odnosno izvrsnoj komunikacijskoj i transportnoj povezanosti, Panama je jedna od najvećih trgovinskih zona u svijetu. Panama pruža velik broj financijskih usluga, uključujući *offshore* bankarstvo, osnivanje offshore kompanija, registraciju brodova te osnivanje zaklada i fondova. Poznata je po labavim zakonima i propisima o oporezivanju, a strogim zakonima o povjerljivosti. Panama se 2016. godine našla u središtu medijske pozornosti zahvaljujući aferi Panama Papers. Panamski dokumenti su uključivali 11,5 milijuna datoteka koje su procurile u javnost iz baze podataka jedne od najvećih svjetskih *offshore* odvjetničkih tvrtki Mossack Fonseca. Dokumenti prikazuju različite načine korištenja *offshore* poreznih režima. U njima se spominju imena brojnih poznati političara i slavni osoba, uključujući i hrvatska imena, subjekte i adrese. Nakon afere Panama je uložila napore za poboljšanje vlastite reputacije, povećanjem transparentnosti te borbom protiv korupcije i nezakonitih aktivnosti.

Navedena afera, kao i ostale afere poput Paradise Papers, Luxembourg Leaks, Offshore Leaks su važne jer razotkrivaju nemoralan način poslovanja u poreznim oazama. Također, one su ukazale kako je potrebno postrožiti regulaciju i kontrolu nad poslovanjem poreznih oaza te povećati transparentnost njihova poslovanja, u svrhu borbe protiv pranja novca i ilegalnih aktivnosti. Važno je i redefinirati propise te razviti učinkovitiju komunikaciju među institucijama. Na taj način bi se spriječile negativne posljedice na gospodarstva država i nezadovoljstvo građana.

POPIS LITERATURE

1. Armstrong, M. (2019): Tax Evasion Costs EU Countries Billions, Statista. Dostupno na: <https://www.statista.com/chart/17133/tax-evasion-cost-to-eu-countries/>
2. Balog, A., Lešić, D. (2021): Temelji poreznog sustava; Veleučilište Baltazar Zaprešić. Dostupno na: <file:///Users/macintosh/Downloads/Antal-Balog-i-Dario-Lesic-Temelji-poreznog-sustava-prirucnik-za-studente.pdf>
3. Baltić, L., Marković, B. (2021): Porezne oaze i izbjegavanje plaćanja poreza, Sveučilište u Osijeku. Dostupno na: <https://repozitorij.efos.hr/en/islandora/object/efos:4395>
4. Barsallo, C. (2020): Panama takes a turn towards transparency, but will it go far enough?; Transparency International. Dostupno na: <https://www.transparency.org/en/blog/panama-takes-a-turn-towards-transparency-but-will-it-go-far-enough>
5. BBC (2018): Panama Profile-timeline. Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-19889251>
6. BBC (2016): Panama Papers: How did Panama become a tax haven? Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-35967590>
7. Bejaković, P. (2000): Izbjegavanje i utaja poreza; Rif
8. Bošković, R. (2016): Porezne oaze: Na tajnim računima od Paname do Lihtenštajna pohranjeno je 32 bilijuna dolara!; Jutarnji. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/globus/svijet/porezne-oaze-na-tajnim-racunima-od-paname-do-lihtenstajna-pohranjeno-je-32-bilijuna-dolara-4067859>
9. Brgić, S. (2019): Zlouporebe u međunarodnim financijama; Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu%3A3836/datastream/PDF/view>
10. Cohan, U. W. (2016): The Panama Papers and Tax Morality; University of New South Wales. Dostupno na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2759418
11. Čeko, P. (2011). Porezne oaze u globaliziranom svijetu; Sveučilište u Splitu; Ekonomski fakultet. Dostupno na: <http://elib.efst.hr/2011/704091.pdf>
12. Despot, A., Barbić, D. (2019): Porezne oaze kao način međunarodnog izbjegavanja plaćanja poreza; Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na: <https://repozitorij.unizg.hr/islandora/object/efzg:3009>

13. Dharmapala, D. (2008): What Problems and Opportunities are Created by Tax Havens?; University of Chicago Law School. Dostupno na: <file:///C:/Users/Martina/Downloads/SSRN-id1279146.pdf>
14. Dominguez, D., Pantoja, O., Pico, P., Mateos, M., Alonso-Almeida, M., Gonzalez, M. (2020): Panama Papers; offshoring network behavior; Heliyon. Dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405844020311373>
15. Erimtan, C. (2016): The Panama Papers around the World: John Doe and the Expendables; Academia. Dostupno na: https://www.academia.edu/28125054/The_Panama_Papers_around_the_World_John_Doe_and_the_Expendables
16. European Council (2023): EU list of non-cooperative jurisdictions for tax purposes. Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-list-of-non-cooperative-jurisdictions/>
17. Filipović, L. (2015): Kako se preko offshore tvrtke može utajiti porez?; T-portal. Dostupno na: https://www.tportal.hr/biznis/clanak/kako-se-preko-offshore-tvrtke-moze-utajiti-porez-20151119?meta_refresh=1
18. Gavrić, M. (2019): Porezne oaze - oblik izbjegavanja oporezivanja u suvremenom svijetu; Ekonomski fakultet u Osijeku. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/islandora/object/efos%3A3807>
19. Glavina, D., Dragičević Prtenjača, M. (2018): Kazneno djelo utaje poreza kao oblik porezne evazije s posebnim osvrtom na poslovanje preko poreznih utočišta; Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/305259>
20. Gomez, A. (2016): How Panama became a tax haven to the world; USA Today. Dostupno na: <https://www.usatoday.com/story/news/world/2016/04/09/panama-papers-offshore-accounts-mossack-fonseca/82763268/>
21. Graves, L., Shabbir, N. (2019): Gauging the Global Impacts of the 'Panama Papers' Three Years Later; University of Oxford. Dostupno na: https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:6e3081b1-5a91-4ddc-a40b-ad8129591f96/download_file?safe_filename=Graves%2B-%2BGauging%2Bthe%2BGlobal%2BImpacts%2Bof%2Bthe%2BPanama%2BPapers%2BFINAL.pdf&file_format=application%2Fpdf&type_of_work=Report
22. Greenback Expat Tax Services (2023): 2023 Taxes for US Expats Living in Panama. Dostupno na: <https://www.greenbacktaxservices.com/country-guide/expat-taxes-for-panama/>

23. Grgić, M., Šimović, H. (2019): Porezna evazija; Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na: <https://repozitorij.efzg.unizg.hr/islandora/object/efzg%3A2695/datastream/PDF/view>
24. ICIJ (2016): Panama Papers. Dostupno na: <https://offshoreleaks.icij.org/investigations/panama-papers?c=HRV&cat=1>
25. ICIJ (2017): Explore the panama papers key figures. Dostupno na: <https://www.icij.org/investigations/panama-papers/explore-panama-papers-key-figures/>
26. Ico token fund (2023): Zašto se Panama smatra poreznim utočištem? Dostupno na: <https://hr.icotokenfund.com/why-is-panama-considered-tax-haven>
27. IMF, Monetary and Exchange Affairs Department (2000): Offshore Financial Centers, IMF Background Paper. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/np/mae/oshore/2000/eng/back.htm#table2>
28. Jelčić, B. (2001) : Javne financije, Rrif, Zagreb. Dostupno na: <https://dokumen.tips/documents/javne-financije-b-jelcic-2001.html?page=9>
29. Kiprop, J. (2018): The Biggest Industries In Panama; WorldAtlas. Dostupno na: <https://www.worldatlas.com/articles/the-biggest-industries-in-panama.html>
30. Knobloch, A. (2016): Može li Panama bez offshore tvrtki; Deutsche Welle. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/mo%C5%BEE-li-panama-bez-offshore-tvrtki/a-19176806>
31. Kreković, D., Vretenar Cobović, M. (2020): Analiza legalne porezne evazije u europskim zemljama; Veleučilište u Slavanskom Brodu. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/vusb:1150>
32. Lukšić, V. (2021): Porezne oaze u kontekstu suvremenog poslovanja; Sveučilište u Puli. Dostupno na: file:///Users/macintosh/Downloads/vedran_luksic_porezne_oaze_u_kontekstu_suvremenog_poslovanja.pdf
33. Mahović-Komljenović, M. (2009): Informacijski sustav i porezna evazija – uloga menadžera podataka; Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/63594>
34. McCarthy, N. (2017): Which Companies Have The Most Tax Havens?; Statista. Dostupno na: <https://www.statista.com/chart/11604/which-companies-have-the-most-tax-havens/>
35. Mission Panama (2021): Positively transparent. Dostupno na: <https://missionpanama.gob.pa/positively-transparent/>

36. Nikolić, N. (2004): Financijske oaze globaliziranog svijeta; Ekonomski fakultet Split.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/324918>
37. Obermayer, F., Obermayer, B. (2022): Zviždač Panama Papersa: Kazati istinu o osjetljivim stvarima nikad nije lako; Der Spiegel, preveo Oštro. Dostupno na: <https://www.portal-ostro.hr/hr/price/zvizdac-panama-papers-john-doe>
38. Obermayer, F., Obermayer, B. (2017): The Panama Papers: Breaking the Story of How the Rich and Powerful Hide Their Money; Oneworld Publications
39. Obermayer, F., Obermayer, B., Wormer, V., Jaschensky, W. (2016): About the Panama Papers; Süddeutsche Zeitung. Dostupno na: <https://panamapapers.sueddeutsche.de/articles/56febff0a1bb8d3c3495adf4/>
40. O'Donovan, J., Wagner, H. F., Zeume, S. (2018): The Value of Offshore Secrets: Evidence from the Panama Papers; Oxford University Press. Dostupno na: <https://pdfs.semanticscholar.org/0a5e/e96ee984184e0015b163e570c1ed25c418d6.pdf>
41. OECD (2018): Panama joins international tax co-operation efforts to end bank secrecy. Dostupno na: <https://www.oecd.org/tax/panama-joins-international-tax-co-operation-efforts-to-end-bank-secrecy.htm>
42. OECD (1998): Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue. Dostupno na: <https://www.oecd.org/ctp/harmful/1904176.pdf>
43. Offshore Protection (2022): Panama Foundation - Private Interest Foundation (PIIF). Dostupno na: <https://www.offshore-protection.com/panama-private-interest-foundations-formation>
44. Offshore Protection (2022): Panama's Secrecy Law. Dostupno na: <https://www.offshore-protection.com/panama-secrecy-laws>
45. Offshore Protection (2023): International Offshore Jurisdiction Review: Panama as a Tax Haven. Dostupno na: <https://www.offshore-protection.com/panama-tax-havens?highlight=WyJwYW5hbWEiLCJwYW5hbWEncyIsInBhbmFtYXMiLCJwYW5hbWEnIiwicGFuYW1hJ3NiZW5lZmljaWFsIl0=>
46. O'Neill, A. (2022): Most important export partners of Panama in 2019; Statista. Dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/454705/most-important-export-partner-countries-for-panama/>
47. Palan, R., Murphy, R., Chavagneux, C. (2010): Tax Havens; How globalization Really Works; Cornell University Press
48. Panama Papers (2016): How did Panama become a tax haven? Dostupno na: <https://panamapapers.org/how-did-panama-become-a-tax-haven>

49. Pilić, M. (2020): Porezne oaze; Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić.
Dostupno na:
<https://repozitorij.bak.hr/islandora/object/bak%3A347/datastream/PDF/view>
50. PwC (2023): Panama: Individual - Taxes on personal income. Dostupno na:
<https://taxsummaries.pwc.com/panama/individual/taxes-on-personal-income>
51. Raposo, A. M., Mourao, P. R. (2013): Tax havens or tax hells?: A discussion of the historical roots and present cons; Financial theory and practice
52. Romero, T. (2021): Latin America & Caribbean: tax revenue loss caused globally 2021; Statista. Dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/1224443/tax-evasion-avoidance-latin-america-caribbean-country/>
53. Shaxson, N. (2012): Treasure Islands; Uncovering the Damage of Offshore Banking and Tax Havens; NSK
54. Spudić, I. (2017): Porezna evazija i porezne oaze kao međunarodna mjesta izbjegavanja plaćanja poreza; Veleučilište u Karlovcu. Dostupno na:
<https://repozitorij.vuka.hr/islandora/object/vuka:737>
55. Sullivan M. A., (2007): Lessons From the Last War on Tax Havens, Tax notes. Dostupno na:
https://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Tax_Notes_0707_Lessons_from_the_war_on_tax_havens.pdf
56. Svilanović, A. (2019): Izbjegavanje plaćanja i utaja poreza; Sveučilište Sjever. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unin%3A2483/datastream/PDF/view>
57. Šaljić, N. (1998): Praktični vodič za porezno planiranje; Criteria, Split
58. Šutić, M. (2021): Porezne oaze i međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza; Sveučilište VERN. Dostupno na:
<https://repozitorij.vern.hr/islandora/object/vern%3A1639/datastream/PDF/view>
59. The GUE/NGL Group (2017): Panama Papers: Dirty money and tax tricks; How the rich, the powerful and criminals rip us off!; gue/ngl. Dostupno na:
<https://left.eu/content/uploads/2017/12/dirtymoneyandtaxtricks.pdf>
60. The World Bank (2023): Panama. Dostupno na:
<https://data.worldbank.org/country/panama>
61. Trautman, L., J. (2017): Following the Money: Lessons from the Panama Papers, Papers, Part 1: Tip of the Iceberg; Dickinson Law. Dostupno na:
<https://ideas.dickinsonlaw.psu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4160&context=dlra>

62. VanOpdorp, D. (2017): The biggest tax evasion data leaks in history; Deutsche Welle.
Dostupno na: <https://www.dw.com/en/from-panama-to-paradise-the-biggest-tax-evasion-data-leaks-in-history/a-41277967>
63. VinciWorks (2022): A Guide To Money Laundering Compliance In Panama.
Dostupno na: <https://vinciworks.com/blog/a-guide-to-money-laundering-compliance-in-panama/>
64. Zucman, G. (2015) The Hidden Wealth of Nations; The Scourge of Tax Havens; The University of Chicago Press. Dostupno na: <http://digamo.free.fr/zucman152>

POPIS GRAFOVA

Graf 1. Troškovi porezne evazije u zemljama EU	7
Graf 2. Fortune 500 kompanije prema broju podružnica u poreznim oazama	14
Graf 3. Prikaz kretanja BDP-a po godinama u dolarima.....	27
Graf 4. Udio glavnih uvoznih partnera u ukupnom uvozu	28
Graf 5. Udio glavnih izvoznih partnera u ukupnom izvozu	28
Graf 6. Afere curenja povjerljivih dokumenata	34
Graf 7. Deset najpopularnijih poreznih oaza u aferi Panama Papers.....	35
Graf 8. Zemlje s najvećim brojem posrednika.....	36
Graf 9. Sadržaj Panamskih dokumenata.....	37

POPIS TABLICA

Tablica 1. Najveći pokretači porezne evazije u Latinskoj Americi i na Karibima u 2021. (milijarde \$)	8
Tablica 2. Porez na dohodak.....	29

POPIS SLIKA

Slika 1. Popis poreznih oaza u svijetu 2023.	10
Slika 2. Fiktivni poslovi s offshore kompanijama	22
Slika 3. Broj offshore kompanija koje je osnovala tvrtka Mossack Fonseca	37
Slika 4. Popis hrvatskih službenika uključenih u aferu Panama Papers.....	40

Martina Muštra Borić

O MENI

Studiram Poslovnu ekonomiju. Također sam se profesionalno bavila tenisom te sam licencirani učitelj tenisa. Ambiciozna sam, odgovorna i marljiva osoba.

KONTAKT

Svetice 19,
10000 Zagreb (Hrvatska)

mmustrabo@net.efzg.hr
Tel: 091 5959 841

OBRAZOVANJE

- Ekonomski fakultet u Zagrebu
- CIK- učiteljski tenis na Kineziološkom fakultetu u Zagrebu
- Srednja škola Ivana Lucića, Trogir, opća gimnazija

VJEŠTINE

LJEZIČNE VJEŠTINE

- Engleski B2
- Njemački A2
- Španjolski A1

DIGITALNE VJEŠTINE

- MS Office (MS Word, MS Excel, MS PowerPoint, MS Outlook, MS Publisher, MS Access)

VOZAČKA DOZVOLA

- Categories AM and B

RADNO ISKUSTVO

Ernst & Young (03/2023-trenutno)

- Pripravnik u odjelu revizije

BDO Hrvatska (12/2022-03/2023)

- Pripravnik u odjelu revizije

Pomoćnik prodajnog predstavnika – Coca-Cola HBC (09/2021 i 10/2022 Split, Zagreb)

- Mjerenje performansi prodajnih predstavnika

Deloitte d.o.o.- audit (11/2021-07/2022, Zagreb)

- Pripravnik u odjelu revizije

Turistički animator-Rina Travel (povremeno, Hrvatska)

- Sudjelovanje u organizaciji team building-a

VOLONTIRANJE

Volonter u tenis klubu, TK Resnik (2016-2020)

- Treniranje djece te pomoć u organizaciji turnira

OSTALO

- Imenovana u Savjet najboljih studenata preddiplomskih, diplomskih i integriranih studija Ekonomskog fakulteta-Zagreb (akademska godina 2022./2023.)
- Panelistica na konferenciji "Što mladima treba da budu konkurentniji na tržištu rada?" (21/11/2022, Zagreb)
- Sudjelovanje na konferenciji "Law of Obligations" (28/09-30/09/2022, Zagreb)
- Demonstrator na Katedri za organizaciju i menadžmenta (02/2022-06/2022, Zagreb)
- Sudjelovanje u finalu drugog izdanja natjecanja "Event Management Competition" (23/04/2022, Zagreb)
- Sudjelovanje u organizaciji „INVESTO-Digitalizacija, jednorozni i FinTech vs. Institucionalni investitori“ konferencije (24/11/2021, Zagreb)